

Geliş Tarihi:

10.05.2021

Kabul Tarihi:

26.05.2021

Yayımlanma Tarihi:

30.09.2021

Kaynakça Gösterimi: Aydın, H., & Badak, Z. (2021). Çekin ödeme için ibrazında muhatap bankanın yükümlülükleri. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(41), 898-923. doi: 10.46928/iticusbe.935795

ÇEKİN ÖDEME İÇİN İBRAZINDA MUHATAP BANKANIN YÜKÜMLÜLÜKLERİ*

Araştırma

Hanife Aydın

Sorumlu Yazar (Correspondence)

hanife.aydin@vakifbank.com.tr

Zehra Badak

İstanbul Ticaret Üniversitesi

zbadak@ticaret.edu.tr

Hanife Aydın, İstanbul Ticaret Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk yüksek lisans öğrencisidir. T.Vakıflar Bankası T.A.O. da Hukuk Danışmanı olarak görev yapmakta ve Ticaret Hukuku ve İcra ve İflas Hukuku alanında araştırmalar yapmaktadır.

Dr. Öğr. Üyesi Zehra Badak, İstanbul Ticaret Üniversitesi, Hukuk Fakültesi Ticaret Hukuku Anabilim Dalı Öğretim Üyesidir. Ticari İşletme, Şirketler, Kıymetli Evrak ve Fikri Mülkiyet Hukuku alanlarında çalışmalar yapmaktadır.

* Bu makale, İstanbul Ticaret Üniversitesi Özel Hukuk Yüksek Lisans öğrencisi Hanife Aydın tarafından hazırlanan “Çekte Muhatap Bankanın Hukuki Sorumluluğu” isimli yüksek lisans tezinden uyarlanmıştır.

ÇEKİN ÖDEME İÇİN İBRAZINDA MUHATAP BANKANIN YÜKÜMLÜLÜKLERİ

Hanife Aydın
hanife.aydin@vakifbank.com.tr
Zehra Badak
z.badak@ticaret.edu.tr

ÖZET

6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu ve 5941 Sayılı Çek Kanunu'nda yer alan düzenlemeler ile çekle ödemelerin teşvik edilmesi, çekin ticari hayatta güvenli kullanımı, karşılıksız çek düzenlenmesinin engellenmesi ve kayıt dışılığın önüne geçilmesi amaçlanmıştır.

Amaç: Bu çalışmanın amacı, Türk Ticaret Kanunu ve Çek Kanunu'nda muhatap bankaya çek anlaşmasında ve çekin ibrazında getirilen yükümlülüklerin incelenmesidir.

Yöntem: Literatür araştırması yöntemine dayanan bu çalışmada, çek kavramı ve ödeme için ibraz kavramı çerçevesinde yasal düzenlemeler ve yargı kararları incelenmiştir.

Bulgular: 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu ve 5941 Sayılı Çek Kanunu'nda muhatap bankaya çek anlaşmasında, çekin ibrazında ve çekin karşılıksız çıkmasında bir takım yükümlülükler getirilmiş ve bu yükümlülüklerin gereği gibi yerine getirilmemesi hâlinde de muhatabın sorumlulukları düzenlenmiştir. Hukukumuzda, Türkiye'de ödenecek çeklerde muhatabın ancak bir banka olabileceği düzenlenmiştir. Bir güven kurumu olan bankanın, tüzel kişiliğe sahip tacir sıfatıyla tüm işlemlerinde olduğu gibi ÇekK ve TTK'da çekle ilgili tüm yükümlülüklerini yerine getirirken basiretli bir tacirden beklenen özen ve dikkati göstermesi gerekir. Muhatap banka kanunda yer alan yükümlülüklerini gereği gibi yerine getirmediğinde hukuki ve cezai yaptırımlarla karşılaşacaktır.

Özgünlük: Bu çalışmada çekteki üçlü ilişkide yer alan muhatap bankanın yükümlülüklerinin, uygulamada da sıklıkla karşılaşılan sorunlar, doktrindeki farklı görüşler ve Yargıtay uygulamaları incelenerek ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çek, Muhatap Banka, İbraz

JEL Sınıflandırması: K22

OBLIGATIONS OF A DRAWEE BANK ON CHEQUE SUBMISSION FOR THE PAYMENT

ABSTRACT

With the regulations in the Turkish Commercial Code No. 6102 and the Check Law No. 5941, it is aimed to encourage payments by check, to use the check safely in commercial life, to prevent the issuance of bad checks and to prevent informality.

Purpose: The aim of this study is to examine the obligations imposed on the drawee bank in the check agreement and presentation of the check in the Turkish Commercial Code and Check Law.

Method: This article is based on the literature research method, the literature search was carried out with regards to the legal regulations and jurisdiction about check, counterpartner bank, legal liability of the addressee bank.

Findings: In the Turkish Commercial Code No. 6102 and the Check Law No. 5941, a number of obligations have been imposed on the drawee bank in the check agreement, presentation of the check and the bounce of the check, and the responsibilities of the addressee in case these obligations are not duly fulfilled. In Turkish law, it is stipulated that the addressee of checks payable in Turkey can only be a bank. The bank, which is a trust institution, must show the care and attention expected of a prudent merchant while fulfilling all its obligations regarding the check in the CheckL and TCC, as in all its transactions as a merchant with legal personality. If the addressee bank does not fulfill its obligations under the law, it will face legal and penal sanctions.

Originality: With this study is that the obligations of the addressee bank in the triple relationship on the check are examined by examining the problems frequently encountered in practice, different views in the doctrine and the applications of the Court of Cassation.

Keywords : Cheque, The Drawee Bank, Submission

JEL Classification: K22

GİRİŞ

6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 780 ila 823. maddelerinde düzenlenen çek, diğer kambiyo senetlerinden farklı olarak kredi değil bir ödeme aracıdır. 5941 sayılı Çek Kanunu'nda ileri düzenleme tarihli çeklere ilişkin hükümlerle, çek artık kredi aracı olarak da kullanılmaya başlamıştır. Bu nedenle doktrinde çekin kambiyo senedi olmadığı yönünde görüşler olsa da, çekin TTK'daki düzenleme şekli ile kambiyo senedi olduğunun kabulü gerekir. Çekin aynı zamanda kıymetli evrak olması sebebi ile kanunda kıymetli evrakla ilgili hükümler çek için de geçerlidir. TTK m. 645'te yer alan, "Kıymetli evrak öyle senetlerdir ki, bunların içerdikleri hak, senetten ayrı olarak ileri sürülemediği gibi, başkalarına da devredilemez." hükmü çekler için de geçerlidir.

Çek ekonomik hayatın işleyişinde önemli bir yere sahiptir. Zira borcun nakit olarak ödenmesine nazaran, çek hem hızlı hem de daha güvenli para alışverişi sağlamaktadır. Ülke ekonomisi açısından kayıt dışılığı azaltmaya yardımcı olan çek, bir çok ülkede teşvik edilmektedir. Ülkemizde de ticari hayatta sıkça kullanılan çekle ödeme, bir çok sorunu da beraberinde getirmiştir. Bu sorunların çözümü için TTK'da yer alan düzenlemeler yeterli olmadığından çekler hakkında özel düzenlemelere ihtiyaç duyulmuş ve 1985 yılında 3167 sayılı "Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerin Korunması Hakkında Kanun" yürürlüğe girmiştir. Ne yazık ki çekin kullanımının yaygınlaşması ve beraberinde ekonomik krizlerinde etkisi ile 3167 Sayılı Kanun da ihtiyacı karşılamaktan uzak kalmış ve son olarak 2009 yılında 5941 Sayılı Çek Kanunu yürürlüğe girmiştir.

Çekte düzenleyen, lehtar ve muhatap olmak üzere üç taraf bulunur. TTK m. 782/1'de "Türkiye'de ödenecek çeklerde muhatap ancak bir banka olabilir" denilmektedir. Çekte muhatap olarak sadece bankaların gösterilebilmesinin sebebi, bankaların mali açıdan yüksek ödeme güçlerinin olması ve güven oluşturmalarıdır. 2010/2 Sayılı Tebliğ ile çek defterlerinin bankalarca bastırılacağı düzenlenmiştir.

Gerek TTK'da gerekse ÇekK'da, muhatap bankaya, çek defteri verirken, çekin ibrazında ve çekin karşılığının olmaması hallerinde çeşitli yükümlülükler getirilmiştir. Bu yükümlülükler genel olarak, sahte ve karşılıksız çekin önlenmesi, kayıt dışı ekonominin önüne geçilmesi, çekte duyulan güvenin sağlanması gibi bir çok nedeni barındırmaktadır. Muhatap banka kanunda yer alan yükümlülüklerini gereği gibi yerine getirmediğinde hukuki ve cezai yaptırımlarla karşılaşacaktır.

Muhatap banka çek bedelini ödemedi evvel, düzenleyen ile arasında bir çek anlaşması olup olmadığı, çekin geçerli olup olmadığı, sahte veya tahrif edilmiş bir çek olup olmadığı, çeki ibraz edenin yetkili hamil olup olmadığı, düzenleyenin çekten cayma beyanı olup olmadığı ve çek hesabında ödemeyi engelleyen bir tedbir kararı, haciz, rehin olup olmadığı gibi hususlarda inceleme yaparak, sonucuna göre ödeme yapmalıdır. Aksi halde muhatap düzenleyen, lehtar veya hamile karşı uğranılan zarardan sorumlu olabilecektir. Bu sorumluluk düzenleyen için çek anlaşmasına, lehtar veya hamil için ise haksız fiil hükümlerine dayanacaktır. Muhatap bankanın kanunda yer alan sorumluluk halleri bazen ağır kusuruna, bazen hafif kusuruna dayalı olmakla birlikte kusursuz

sorumlu olduğu haller de mevcuttur. Bu çalışmamızda muhatap bankanın çekin ödeme için ibrazındaki yükümlülükleri incelenmiştir.

I. TÜRK HUKUKU'NDA ÇEK

Türk Hukukunda çek, 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu¹ (TTK)'nin kambiyo senetlerine ayrılan Dördüncü Kısım'ın Üçüncü Bölümü'nde 780 ilâ 823. maddelerinde düzenlenmiştir. Çek, TTK'nın "Kambiyo Senetleri" başlığını taşıyan Dördüncü Kısım'da düzenlendiğinden, TTK'da "kambiyo senedi" olarak kabul edilmektedir (Öztañ, 2019, s. 219).

Çek, düzenleyen tarafından çek hesabının bulunduğu muhataba hitaben düzenlenen, belli bir paranın, lehine düzenlenen şahsa (lehtar) ya da ondan usulüne uygun olarak devralan şahsa (hamil) kayıtsız ve şartsız ödenmesi emrini içeren bir havaledir.

Çek hukuki niteliği itibariyle kıymetli evrak niteliğinde poliçe gibi bir havale olup, aynı zamanda da kanunen emre yazılı bir senettir (İmregün, 2003, s. 118-119; Öztañ, 2019, s. 219; Pulaşlı, 2019, s. 281).

TTK'nın 645. maddesine göre "*Kıymetli evrak öyle senetlerdir ki, bunların içerdikleri hak, senetten ayrı olarak ileri sürülemediği gibi başkalarına da devredilemez.*". Çekin kambiyo senedi olarak kabul edilmesi sebebiyle kambiyo senetlerine özgü hükümler çekler hakkında da uygulama alanı bulacaktır.

Çek, kanunen emre yazılı bir kıymetli evraktır. Çekin üzerinde belirli bir kişinin adının yazılması veya çekte emre kaydının olmaması hâlinde dahi, çek emre yazılı çek olarak kabul edilecektir (TTK m.785/1-a). Fakat çekin kanunen emre yazılı olması, çekin nama veya hamiline keşide edilmesine engel değildir (TTK m.785/1-b-c). Hakkında özel hüküm bulunmadığı ve mahiyetine uygun düştüğü durumlarda nama, emre ve hamile yazılı kıymetli evraka ilişkin genel hükümler çek hakkında da uygulanabilecektir. Emre yazılı senetlerde, senetten doğan hakkın devri alacağın temlikî hükümlerine göre değil, ciro ve senedin devri yoluyla yapılır. Alacağın temlikinden (TBK m.162 vd.) farklı olarak ciro yoluyla devirde, borçlu ciro yolu ile senedi devralan hamile karşı, lehtarlar arasındaki temel borç ilişkisinden kaynaklanan def'ileri kural olarak ileri süremez.

Çekte düzenleyen, lehtar ve muhatap olmak üzere üç taraf bulunur. Çekin poliçe gibi zorunlu şekil şartlarına tâbi olması, çeki düzenleyen çekin ödenmemesinden dolayı sorumlu tutulması ve çekle kurulan havale ilişkisinin temel ilişkiden bağımsız olması gibi sebeplerle çekteki havale çifte yetki veren bir havaledir (Bahtiyar, 2019, s. 128; Bozer & Göle, 2018, s. 225; Kendigelen, Çek Hukuku, 2019, s. 45; Kendigelen & Kırca, 2020, s. 274; Korkut, 2019, s. 3); (Öztañ, 2019, s. 220; Ülgen, Helvacı, Kaya, & Nomer Ertan, 2019, s. 259). Bu havalenin yazılı olması, belli şekil şartlarını haiz olması, kayıtsız ve şartsız bir ödeme emri olması gerekir (Pulaşlı, 2019, s. 281). Bu üçlü ilişkideki düzenleyen, çekle işleyen hesabın bulunduğu bankayı (muhatabı), lehine çek düzenlenen lehtara ya

¹ 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu, 27846 sayılı Resmi Gazete.

da çeki ondan usulüne uygun olarak devralan ve çek alacaklısı konumuna geçen hamile, kendi hesabından çek tutarını, kayıtsız ve şartsız muhatap bankadan tahsil etme yetkisi verir (Öztan, 2019, s. 220; Reisoğlu, 2011, s. 37).

Hamilin veya lehtarın çekteki talep hakkını kullanabilmesi için mutlaka muhatap bankaya veya takas odasına çeki süresi içinde ibraz etmesi gerekir. Aksi halde düzenleyene karşı çeke dayalı talep hakkı sona erer (TTK m.808).

Çek diğer kambiyo senetlerinden farklı olarak kredi değil bir ödeme aracıdır. Bu nedenledir ki, çekin bir borcun ifası için verildiği kabul edilir. Nitekim Yargıtay da çekin ödeme aracı olduğunu belirterek, çekin başka bir amaçla verildiğini iddia eden kişinin bu iddiasını ispatla yükümlü olduğunu ifade etmiştir² (Kendigelen, Çek Hukuku, 2019, s. 47; Poroy & Tekinalp, 2019, s. 311-312; Pulaşlı, 2019, s. 282).

Çek bir ödeme aracı olduğundan çekte vade yoktur. Buna karşılık 5941 sayılı Çek Kanunu'nda³ (ÇekK) ileri düzenleme tarihli çeklere ilişkin hükümler sebebiyle uygulamada çek bir kredi aracı olarak da kullanılmaktadır (Gençtürk, 2011, s. 149; Çöl, 2004, s. 198; Yıldırım, 2017, s. 97 ve 105). Doktrinde genel olarak ileri tarihli çek düzenlemenin, çekin teminat veya kredi vasıtası olarak kullanılmasının onun ödeme vasıtası olma vasfını ortadan kaldırmayacağı, sadece ispat yükü açısından çekin ödeme dışında verildiğini iddia eden kişinin bu iddiasını ispatla yükümlü olacağı belirtilmektedir (Bozer & Göle, 2018, s. 226; Kendigelen, Çek Hukuku, 2019, s. 50; Pulaşlı, 2019, s. 2019; Reisoğlu, 2011, s. 40).

Bir senedin çek olarak kabul edilebilmesi için, TTK 780 ve 781. maddelerdeki şartlara uygun olması gerekir. Ayrıca ÇekK 2. maddesinin 5. fıkrasında çek karnelerinin ancak bankalar tarafından bastırılabilmesi öngörülmüştür. Buradaki "Banka" dan kasıt Bankacılık Kanunu⁴'na (BanK) tabi olan kuruluşlardır. Ancak ödeme yeri Türkiye dışında olan çeklerde "banka" terimi o yer hukukuna göre belirlenecektir (Ayli & Yardımcıoğlu, 2015, s. 3199).

ÇekK m. 2/7 ve 8. fıkralarında çek yaprağında yer alacak hususlar belirtilmiş olup, çek yapraklarının burada belirtilen şekilde bastırılması bankalara getirilen mükellefiyetlerdendir (Poroy & Tekinalp, 2019, s. 314).

Çekte şekil şartlarındaki eksiklikler TTK m. 781/2 ve 3 gereğince giderilemiyorsa, çekin varlığından söz edilemez. Bu durumda senet havale olarak kabul edilecek ve sadece delil başlangıcı olacaktır (Bozer & Göle, 2018, s. 239; Poroy & Tekinalp, 2019, s. 314).

15.07.2016 tarihinde yayınlanan 6728 sayılı Kanun⁵ ile TTK 780. maddesinde sayılan unsurlara iki yeni unsur daha eklenmiştir. Bunlar çekin seri numarası ve karekodudur (TTK m. 780/1-f ve g). 6728

² Yargıtay 19.HD 2015/3816 E.- 2016/535 K. (Kazancı İçtihat Bankası).

³ 5941 sayılı Çek Kanunu, 27438 sayılı Resmi Gazete.

⁴ 5411 sayılı Bankacılık Kanunu, 25983 (Mük.) sayılı RG.

⁵ 09.08.2016 tarih ve 29796 sayılı RG.

sayılı Kanun'un 71.maddesi ile yabancı bankalar tarafından yurt dışında bastırılan çeklerin, karekod ve seri numarası bulunmasa dahi, geçerli olacağı belirtilmiştir. Doktrinde “karekod” ve “seri numarası”nın çekin geçerliliği için zorunlu unsur olarak kabul edilmesinin uygun olmadığı, zira bankalarca yazılması gereken bu kayıtların, banka tarafından yazılan diğer kayıtlardan ayrı olarak (ÇekK m. 2/9), yazılmaması hâlinde çekin geçersizliğine sebep olmasını haklı gösterecek bir gerekçe olmadığı belirtilmektedir (Kendigelen, Çek Hukuku, 2019, s. 141). Bizim de katıldığımız bu görüş gereğince, kanun koyucunun karekod ve seri numarasını çekin geçerliliğini etkileyen TTK m.780'deki zorunlu unsurlara eklemek yerine, ÇekK 2/7 hükmüne eklemesi hukuk mantığına daha uygun bir düzenleme olurdu (Kendigelen, Çek Hukuku, 2019, s. 142; Ülgen, Helvacı, Kaya, & Nomer Ertan, 2019, s. 283).

ÇekK m.2/5 ile çek defterlerinin ancak bankalar tarafından bastırabileceği öngörülmüş ise de, doktrinde bu hükmün elle veya makine ile çek düzenlenmesini engellemediği, TTK m.780'de yer alan zorunlu unsurlara sahip bir senedin çek olarak kabul edilmesi gerektiği ileri sürülmüştür (Doğanay, 2004, s. 2100; Narbay, 2010, s. 73). Fakat TTK 780.maddeye eklenen bu iki yeni zorunlu unsur ile, fiilen banka haricinde çek düzenlenmesi de imkânsız hale gelmiştir (Narbay & Güney, 2017, s. 53).

II. ÇEKTE MUHATAP

TTK m.782/1'de “Türkiye’de ödenecek çeklerde muhatap ancak bir banka olabilir” denilmektedir. “Banka” ifadesi TTK’da tanımlanmamış olup, bunun için BanK’ya atıfta bulunulmuştur. BanK’da da “banka” tanımı yapılmamış, banka olarak üç tür banka sayılarak bu banka türleri tarif edilmiştir. Yargıtay Hukuk Genel Kurulu’nun 15.06.1994 tarih ve 1994/11-178 E. 1994/398 K. sayılı ilamında; “Türkiye’de Bankalar Hükümetçe imtiyaz suretiyle verilen bir işi yapan müessese” olarak tanımlanmıştır⁶. Hukukumuzda çekte muhatap olarak sadece bankaların gösterilmesinin sebebi, bankaların mali açıdan yüksek ödeme güçlerinin olması ve güven oluşturmasıdır (Tekil, 1997, s. 3). Kanunda açıkça muhatapın ancak bir banka olması şartının Türkiye’de ödenecek çekler için geçerli olduğu belirtilmiştir. Ödeme yeri Türkiye dışında olan bir ülkede, muhatap sıfatı o yerin mevzuatına göre belirlenecektir (Türcan, 2018, s. 13).

BanK’da türleri sayılan bankalar, mevduat bankaları, katılım bankaları ve kalkınma bankalarıdır.

TTK m. 782/2'de “Diğer bir kişi üzerine düzenlenen çek yalnız havale hükmündedir.” denilerek, muhatapın banka olmaması hâlinde çekin, çek vasfını yitirerek havale hükmünde sayılacağı belirtilmiştir. Çekte muhatap olarak gösterilen bir bankanın hayal ürünü olması, bir başka ifade ile

⁶ “...Bu hükümlerden çıkan sonuca göre, Türkiye’de Bankalar Hükümetçe imtiyaz suretiyle verilen bir işi yapan müesseselerdir. O halde Bankalar, BK.nun 99/2. maddesine tabi kuruluşlardır. Kural olarak BK.nun 100/2 ve 3. maddeleri uyarınca akdi sorumlulukta, sorumsuzluk sözleşmesi yapmak mümkün ise de, BK.nun 99/1. maddesi gereğince ağır kusur halinde baştan (iptidaen) sorumluluktan kurtulma şartı geçersiz olup, sorumluluktan kurtulma şartının ancak hafif kusur halinde geçerli olduğu benimsenmiş ve aynı maddenin 2. fıkrası, Hükümet tarafından imtiyaz suretiyle verilmiş bir sanati icra eden kuruluşlar yönünden hafif kusur halinde dahi sorumluluktan kurtulma şartının mutlak olarak kabul edilemeyeceği kararlaştırılmıştır. O halde mahkemenin kabulünün aksine taraflar arasındaki taahhünamenin 14. maddesinin, bankanın sorumluluğunun ortadan kaldırdığı biçiminde yorumlanamayacağı açık bir gerçektir...” (<https://www.lexpera.com.tr/ictihat/yargitay/hukuk-genel-kurulu-e-1994-178-k-1994-398-t-15-06-1994>). Erişim Tarihi:13.04.2021.

gerçekte var olmayan bir bankanın muhatap olarak gösterilmesi hâlinde, çekin geçerli olup olmadığı hususu tartışmalıdır. Doktrinde hâkim görüş hayal ürünü olan bir banka üzerine düzenlenen çekin geçerli olmadığı yönündedir (Bozer & Göle, 2017, s. 167; Domaniç, 1990, s. 546; Göle, 1989, s. 20; Pulaşlı, 2019, s. 315). *Kendigelen* ise çekte muhatap şartı açısından kanunun aradığı “banka” adı altında bir muhatabın gösterilmesini yeterli sayarak, muhatabın hiç olmaması, mevduat kabul etme yetkisinin bulunmaması veya bu yetkinin sonradan kaldırılmış olması veyahut bankanın tasfiye edilmesi, faaliyetinin durdurulması gibi durumlar söz konusu olsa dahi senedin çek vasfının ortadan kalkmayacağını belirtmektedir (Kendigelen, Çek Hukuku, 2019, s. 102; Karayalçın, 1970, s. 268; Kınacıoğlu, 1999, s. 314).

Kanaatimizce sadece çek hamillerini korumak gayesi ile hayali bir banka üzerine düzenlenen çekin geçerli olduğunu kabul etmek mümkün görünmemektedir. Zira çekle ilgili işlemlerin yapılabilmesi için öncelikle çekin muhataba süresinde ibrazı gerekir. Süresinde ibraz edilen çekin muhatap ya da takas odası tarafından karşılığının olup olmadığı tespit yapılmalı ve karşılıksız olması hâlinde bu durumun çeki şerh düşülmesi gerekir. Ancak bu durumda hamil kambiyo hukukundan kaynaklı müracaat hakkını kullanabilecektir. Hayali bir bankanın muhatap olarak gösterilmesi hâlinde ise, ibraz, karşılıksız işlemi gibi çeki özgü işlemlerin yapılması mümkün olmayacağından çeki geçersiz kabul etmek daha uygun olacaktır. Ayrıca gerek çek defterlerinin bankalarca bastırılmasının zorunluluğu gerekse karekod ve seri numarasının çekte zorunlu unsur olarak düzenlenmesi karşısında bu tartışmaların teorik düzeyde kaldığı söylenebilir.

Çek bedelinin ibrazda ödenebilmesi için, muhatap banka nezdinde düzenleyenin tasarrufta bulunabileceği bir karşılığın bulunması gerektiği, TTK m. 783’de düzenlenmiştir. “Karşılık” kavramının kanunda açıklanmamış olması sebebi ile doktrinde bu konuda farklı görüşler ileri sürülmüştür. Bazı yazarlar “karşılık” kavramını geniş anlamda yorumlayarak, düzenleyenin üzerinde tasarruf edebileceği, muhatap nezdindeki tüm kıymetlerin karşılık kavramına dâhil olacağını belirtmektedir (Kalpsüz, Erem, & Çelebican, 1974, s. 102). Bizim de katıldığımız bir diğer görüşe göre “karşılık”, düzenleyenin muhatap nezdinde bulunan hesabından, kendisine çek keşide etmek suretiyle tasarruf imkânı sağlanan bir miktar paradır (Kendigelen, Çek Hukuku, 2019, s. 66; Tekil, 1997, s. 25; Türcan, 2018, s. 56).

Çek bedelinin, düzenleyenin çekte belirtilen (karşılığın üzerine çekildiği) hesabında bulunması gerekir. Çek keşide edilen hesapta karşılık bulunmaması hâlinde, çek düzenleyenin muhatap bankadaki diğer hesaplarından çek bedelini ödemesi mümkün değildir. Muhatap bankanın, çek hesabında karşılık bulunmaması hâlinde, çek bedelini düzenleyenin banka nezdindeki diğer hesaplarından ödememesi hâlinde hiçbir sorumluluğu bulunmaz. Öte yandan, düzenleyenin, çekin bağlı olduğu hesapta karşılık bulunmaması hâlinde karşılıksız çek işlemine tabi olmaması için düzenleyen ile muhatap arasında yapılan bir anlaşma ile, muhataba diğer hesaplardan çekle işleyen hesaba virman yapılarak çek bedelini ödeme yetkisi tanınabilir (Kendigelen, 2019, s. 67-68; Öztan,

2019, s. 243; Tekil, 1997, s. 26). Unutmamak gerekir ki çekin karşılığının bulunmaması çekin geçerliliğini etkilemeyecektir (Naneli, 2018, s. 548).

Çek anlaşması her iki tarafa da borç yükleyen bir akittir (Öztan, 1997, s. 1088; Ayli, 2019, s. 60; Ülgen, Helvacı, Kaya, & Nomer Ertan, 2019, s. 314). Muhatabın çek bedelini ödeme yükümlülüğü yanında düzenleyen de muhatap nezdindeki çekle işleyen hesabında, düzenlediği çek bedelinin karşılığını bulundurma yükümlülüğü vardır (Ülgen, Helvacı, Kaya, & Nomer Ertan, 2019, s. 315). Fakat bu yükümlülüklerine ek olarak düzenleyen, sahteciliği ve tahrifatı önlemek için çek defterini korumak ve çek yapraklarını doldururken özen gösterme yükümlülüğü vardır (Kendigelen, 2019, s. 84).

ÇekK ile çek anlaşmasının kuruluşu esnasında muhatap bankaya özel bir takım yükümlülükler getirilmiştir. ÇekK m. 2/1 gereğince bankalar, çek hesabı açtırmak isteyen kişinin, yasaklı olup olmadığının yanı sıra ekonomik ve sosyal durumunun çek hesabı açmaya elverişli olup b olmadığını da araştırmakla yükümlüdür. Bankalar ÇekK ile kendilerine verilen görev ve yükümlülükleri yerine getirirken gerekli basiret ve özeni göstermekle mükelleftir.

III. ÖDEME İÇİN İBRAZDA MUHATABIN YÜKÜMLÜLÜKLERİ

A. Ödeme İçin İbraz

Çek bir ödeme aracıdır ve görüldüğünde ödenir. Çekin ödenebilmesi için muhatap bankaya ibraz edilmesi gerekir. ÇekK m. 3/1'de çekin, çek hesabının bulunduğu bankanın herhangi bir şubesine ibraz edildiğinde hamilin vergi kimlik numarası tespiti yapılarak çek bedelinin ödeneceği öngörülmüştür. Diğer kıymetli evrak gibi çekteki hak da senetten ayrı olarak dermeyan edilemeyeceği için çekin süresinde muhatap bankaya fiziken ibrazı zorunludur. TTK m. 798 gereğince çekin bir takas odasına ibrazı da ödeme için muhatap bankaya ibraz yerine geçer. Öte yandan takas odasına ibraz ancak muhatap banka dışında başka bir banka tarafından yapılabilir. Takas odasına ibraz elektronik ortamda yapılır.

Muhatap bankanın çeki ödeyebilmesi için ve çekin ibrazına bağlanan sonuçlar bakımından, çekin kanunda belirlenen süreler içinde ibraz edilmesi gerekir. Süresinde ibraz edilmeyen çek kambiyo senedi vasfını yitirecektir. Bu durumda muhatabın ödeme yükümlülüğü sona erecek, düzenleyen cayma hakkını kullanabilecektir. Ayrıca süresinde ibraz edilmeyen çekte, hesapta karşılık bulunmasa dahi karşılıksızdır işlemi yapılamayacak ve hamil düzenleyene ve müracaat borçlularına karşı kambiyo hukukuna özgü haklarını kullanamayacaktır (Bozer & Göle, 2018, s. 368).

TTK m. 796'da ödeme için ibraz süreleri belirtilmiştir. Buna göre, çek düzenlendiği yerde ödenecek ise on gün, aynı kıta üzerinde düzenlendiği yerden başka bir yerde ödenecekse bir ay, farklı kıtada ise üç ay içinde muhatap bankaya ibraz edilmelidir. TTK m.796/2 uyarınca, bir Avrupa ülkesinde düzenlenip de Akdeniz'e sahili bulunan bir ülkede ödenecek olan ve aynı şekilde Akdeniz'e sahili olan bir ülkede düzenlenip bir Avrupa ülkesinde ödenmesi gereken çekler aynı kıtada düzenlenmiş

ve ödenmesi şart kılınmış sayılır. Düzenleme yeri, ancak çekte belirtilen yer olup, çekin fiilen keşide edildiği yerin önemi yoktur. Sürenin hesabında çekte yer alan düzenleme yeri dikkate alınacaktır (Bozer & Göle, 2018, s. 371).

Çekin düzenlendiği yerde ödenmesi hâlinde uygulanacak on günlük sürenin hesabında, “aynı yer” kavramından ne anlaşılması gerektiği konusunda doktrinde farklı görüşler ileri sürülmüş, “il sınırları” “ilçe sınırları”, “büyükşehir belediye sınırları” gibi kriterler ile aynı yer kavramı açıklanmaya çalışılmıştır (Kendigelen & Kırca, 2020, s. 309)⁷. Bu bakımdan İsviçre hukukunda “yer” kavramının, ülke sınırlarını ifade ettiği, ödeme yeri ve düzenleme yeri İsviçre olan çeklerde ibraz süresinin on gün olduğu belirtilerek, günümüz koşullarında da, Türk hukukunda aynı anlayışın hâkim olması gerektiği, çekin muhatap bankanın herhangi bir şubesine ibraz edilebilmesinin mümkün olduğu, mevcut koşullarda Türkiye’de de banka şubelerine hemen her yerde ulaşmanın da imkân dâhilinde olduğu görüşü de savunulmaktadır (Ülgen, Helvacı, Kaya, & Nomer Ertan, 2019, s. 324)⁸. Genel itibariyle hukukumuzda “aynı yer” kavramı il sınırı olarak kabul edilmiş olup, Yargıtay da bir çok kararında “aynı yer” olarak il sınırlarını esas almıştır⁹.

Ödeme için ibraz süresi, TTK m. 796/3 gereğince düzenleme tarihinin ertesi günü başlar. Ödeme için ibraz süreleri emredici nitelikte olup, taraflar bu süreleri anlaşma yolu ile değiştiremez ve bu hususta çeki yazılacak kayıtlar yazılmamış sayılır. İbraz süreleri hak düşürücü nitelikte (Bozer & Göle, 2018, s. 372; Öztan, 1997, s. 1167; Narbay, 2003, s. 794; Kınacıoğlu, 1999, s. 284) olduğundan, herhangi bir uyuşmazlıkta taraflar ibraz süresinin geçtiğini her zaman ileri sürebileceği gibi hâkim de bunu resen dikkate alacaktır.

B. Ödeme İçin İbraz Yapabilecek Kişiler

1. Nama Yazılı Çeklerde

TTK m. 655/1’de nama yazılı senetlerde ödemenin ancak, senedin hamili bulunan ve senette adı yazılı olan veya onun hukuki halefi olduğunu ispat eden kişiye yapılacağı düzenlenmiştir. Çeklerde de uygulanacak bu hüküm gereğince, muhatap banka ancak maddede yer alan hak sahipliğini kanıtlayan kişiye ödeme yapabilecektir. Aksi halde banka yaptığı ödeme ile sorumluluktan kurtulamayacak ve gerçek hamile de ödeme yapmak zorunda kalacaktır¹⁰. Nama yazılı çekin ciro yolu ile devri mümkün olmadığından, tahsil cirosu da yapılamayacaktır (Bozer & Göle, 2018, s. 377; Korkut, 2019, s. 92-

⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz. Şafak Narbay, “Çekte İbraz Sürelerinin Belirlenmesinde Ölçü Alınan “Yer” Kavramına “De Lege Lata” ve “De Lege Ferenda” Çözüm Önerileri” (Narbay, 2003, s. 802-808); *Yıldırım*’da aynı yer farklı yer değerlendirmesinde en doğru çözümün il sınırlarının esas alınması olduğunu belirtmektedir (Yıldırım, 2014, s. 3466).

⁸ *Kendigelen* de ülke sınırları içerisinde on günlük sürenin olması gereken hukuk açısından uygun olduğunu, ancak mevcut düzenlemede yeknesaklığın sağlanması için il sınırlarının esas alınmasının yerinde olacağını ifade etmiştir (Kendigelen & Kırca, 2020, s. 309).

⁹ “...Somut olayda; dayanak çekin keşide yeri Bursa, muhatap bankanın bulunduğu yer ise Kazlıçeşme/İstanbul olduğundan ibraz süresi bir ay olup, çek de bir aylık süre içinde muhatap bankaya ibraz edilmiştir...” (<https://www.lexpera.com.tr/ictihat/yargitay/12-hukuk-dairesi-e-2011-3799-k-2011-19635-t-17-10-2011>). Erişim Tarihi:18.05.2021; “...Somut olayda; takip dayanağı 17.7.2010 keşide tarihli çekin keşide yeri İstanbul, muhatap bankanın bulunduğu yer ise Sefaköy/İstanbul olduğundan ibraz süresi on gün olup, çek, muhatap bankaya 20.7.2010 tarihinde, on günlük süre içerisinde ibraz edilmiştir...” (<https://www.lexpera.com.tr/ictihat/yargitay/12-hukuk-dairesi-e-2012-32930-k-2013-4261-t-14-2-2013>). Erişim Tarihi:18.05.2021.

¹⁰ Kötü ödeyen tekrar öder kuralı burada karşılık bulmaktadır (Kendigelen & Kırca, 2020, s. 242); ayrıca bkz. Yargıtay Hukuk Genel Kurulu E: 2003/19-135 K: 2003/105 T: 26.2.2003.

93). Nama yazılı çekin tahsil cirosu ile devri mümkün değil ise de, bu tür çekin tahsile verilmesi, TBK'ya göre tahsil edecek kişiye vekâletname verilmesi ile mümkün olacaktır (Reisoğlu, 2011, s. 191; Bozer & Göle, 2018, s. 344).

2. Emre Yazılı Çeklerde

Çekin hiç devredilmemesi hâlinde, çeki muhatap bankaya ödeme için ibraz edecek olan lehtardır. Bununla birlikte, emre yazılı çekler ciro yolu ile devredilebildiğinden, çek devredilmiş ise bu kez, muhatap bankaya ödeme için ibraz edecek kişi, çeki ciro yolu ile devralan yetkili hamil olacaktır. Bu çeklerde “yetkili hamil” in şeklen yetkili olması yeterli olup, muhatap tarafından hamilin gerçekten alacaklı olup olmadığı araştırılması gerekli değildir. Şeklen yetkili hamilin tespiti için ise, muhatap, cirolar arasında düzenli bir teselsülün olup olmadığını kontrol edecektir (TTK m. 801). Muhatap bankanın, ödeme için ibrazda düzenleyen imzasını kontrol etme yükümlülüğü olmasına rağmen, TTK m. 801 gereğince cirantaların imzalarını kontrol etme yükümlülüğü yoktur. Bu nedenle de hamil çeki iktisabında kötüniyetli ve ağır kusurlu olmadıkça cirantalardan birinin imzası sahte olsa dahi yetkili hamil olarak kabul edilir (TTK m.792).

3. Hamiline Yazılı Çeklerde

Hamiline yazılı çeklerde ise çeki elinde bulunduran yetkili hamil sayıldığından, ödeme için ibraz eden de yetkili hamil sayılır. Dolayısı ile hamiline yazılı çekin ibrazında muhatap banka sadece vergi kimlik numarası tespiti yaparak¹¹ (ÇekK m. 3/1) ödeme yapabilecektir. Ancak ÇekK m. 2/6 gereğince hamiline yazılı çeklerde “hamiline” kelimesinin matbu şekilde çekte yer alması gerektiğinden muhatabın mutlaka çeki inceleyerek ödeme yapması gerekir (Korkut, 2019, s. 93)¹².

C. İbraz Edilen Çekin Geçerli Olup Olmadığını İnceleme Yükümlülüğü

Bir çekin varlığından söz edebilmek için, TTK m. 780 ve 781’de gösterilen zorunlu unsurlara sahip olması gerekir. Aksi halde ibraz edilen senet çek vasfında olmayacağından, muhatabın bu senedi ödemesi hâlinde düzenleyene karşı sorumluluğu doğacaktır.

Muhatap banka düzenleyen ile aralarındaki çek anlaşması gereğince, çek hesabında karşılık varsa ödeme yapabilecektir. Çek, düzenleyen tarafından muhatap bankaya hitaben düzenlenen ve çek hesabında bulunan karşılığın yetkili hamile ödenmesi emrini içeren bir havale olduğundan, ancak düzenleyen tarafından imzalanan bir çek muhatap banka tarafından ödenebilir. Bu nedenle muhatap bankanın, ibraz edilen çekteki düzenleyen imzasını kontrol etme yükümlülüğü vardır. Çekteki imza

¹¹ Muhatap banka tarafından hamile düzenlenen çeklerde, çeki ibraz eden hamilin kimlik tespiti yapılmasının hamile düzenlenen çekin özelliği ile bağdaşmadığı, hamile yazılı çeklerde hamilin kimliğinin saklı olmasının esas olduğu savunulmaktadır. Bkz. (Can, 2015, s. 178; Kalpsüz, 1984, s. 166; Poroy & Tekinalp, 2019, s. 388).

¹² Yargıtay 12. HD'nin 13.09.2012 tarih ve 7400/26249 sayılı kararında beyaz ciroda da hamilin meşru olup olmadığı ciro silsilesinden anlaşılması gerektiği şu şekilde ifade edilmiştir: “...593. maddesi gereğince kambiyo senedi niteliğinde olan bonodaki hakkın devri ancak ciro ve teslim yoluyla mümkündür. Ayrıca, [e]TTK'nun 595/2. maddesi gereğince lehine ciro yapılan kimsenin ciroda gösterilmesine lüzum olmadığı gibi ciro, cirantanın sadece imzasından ibaret de olabilir. Açıklanan şekildeki ciroya 'beyaz ciro' denilir. Öte yandan, [e]TTK'nun 690. maddesinin göndermesiyle bonolar hakkında da uygulanması gereken aynı kanunun 598. maddesi uyarınca ise, bonoyu elinde bulunduran kimse, son ciro beyaz ciro olsa dahi kendi hakkı müteselsil ve birbirine bağlı cirolardan anlaşıldığı takdirde s[ah]lahiyetli hamil sayılır...”. (<https://www.lexpera.com.tr/ictihat/yargitay/12-hukuk-dairesi-e-2012-7400-k-2012-26249-t-13-9-2012>) Erişim Tarihi:21.04.2021.

ile düzenleyen muhatap bankadaki imzalarının farklı olması hâlinde ödeme yapılmamalı ve bu durum çekin arkasına şerh düşülmelidir.

Çekin tüzel kişi vekili veya temsilcisi tarafından düzenlenmesi hâlinde de muhatabın mutlaka vekilin yetki belgesini ve tüzel kişi temsilcisinin de yetkisini içeren ticaret sicil kayıtlarını incelemesi gerekir. Ticaret sicil kayıtları ile düzenleyen kendisine ibraz ettiği yetki belgesinin örtüşmediği durumlarda muhatap çek hamiline ödeme yapmama yoluna da gidebilir. Fakat temsilcinin yetki belgesinin ticaret siciline tescilinin zorunlu olduğu durumlarda muhatap bu kayıtları dikkate alarak işlem yapmalıdır (Bozer & Göle, 2018, s. 385)¹³.

Çek hesabı sahibi gerçek kişi, ÇekK m. 5/3 gereğince kendisi adına çek düzenlemek üzere başka birini vekil veya temsilci olarak tayin edemez. Buna rağmen gerçek kişi vekili veya temsilcisi sıfatı ile çek düzenlenmesi hâlinde çek geçerli olup, bu çekten dolayı hukuki ve cezai sorumluluk çek hesabı sahibine aittir. Muhatap bankada vekil veya temsilcinin tatbik imzası bulunmuyor ise, muhatap çekteki imzanın incelemesini yapamayacağından, çek bedelini de hamile ödememesi gerekir (Korkut, 2019, s. 98).

D. Çeki İbrahim Edenin Yetkili Hamil Olup Olmadığını İnceleme Yükümlülüğü

Muhatab banka çeki ibraz edenin yetkili hamil olup olmadığını çekin nama, emre veya hamile yazılı olup olmadığına göre tespit edecektir. Nama yazılı çeklerde hamilin senette gösterilen gerçek alacaklı olup olmadığını, emre yazılı çeklerde hamilin “şeklen yetkili” hamil olup olmadığını araştırarak, hamiline yazılı çeklerde ise vergi kimlik numarası tespiti ile ödeme yapacak, başka bir araştırma yapmasına gerek bulunmayacaktır. Muhatap bankanın emre veya nama yazılı çeklerde ibraz edenin kimlik tespitini de yapması gerekir. Zira kendisine çeki ibraz eden kişi ile çekte hak sahibi olan kişinin (yetkili ve meşru hamilin) aynı kişi olup olmadığı ancak bu şekilde tespit edilebilecektir.

Nama yazılı çekin devri ancak alacağın temlik ile gerçekleşir. Nama yazılı çekin ciro yoluyla devri mümkün değildir. Nama yazılı çek üzerine yapılan cironun hiçbir hukuki sonucu yoktur. Devir için yazılı devir beyanı ile çekin teslim edilmesi gerekir (Kayar, 2005, s. 173; Özkan & Güner, 2012, s. 6). Bu durumda devrin gerek şekli, gerek hukuki sonuçları bakımından alacağın temlikine ilişkin hükümler (TBK m. 183 vd.) uygulanır. Alacağın temlikine tabi olmanın sonucu olarak, senet borçlusu devredene karşı sahip olduğu tüm def’ileri devralana karşı da ileri sürebilecektir (Bilgili, 2008, s. 33)¹⁴. Nama yazılı çekte çeki bankaya ibraz eden kişinin, senette adı ve soyadı yazılı gerçek hak sahibi

¹³ “...Dava, bonodaki şirket kaşesi altındaki imzanın şirkete temsile yetkili olmayan kişiye ait olduğu, bu nedenle bono ile şirketin borçlu olmadığını tespiti istemine yöneliktir. Türkiye Ticaret Sicil Gazetesinde yapılan ilana göre H'nin beş yıl süre ile şirket müdürlüklerine getirildiği ve müferriden alacakları imza ile şirkete temsil edebilecekleri belirtilmiştir. Bonoda imzası bulunan H'nin şirkete temsile yetkili olduğu hususu Ticaret Sicil Gazetesinde tescil ve ilan edildiğine göre, temsil yetkisinin sona erdiğinin de tescil ve ilanı gerektiğinden iyiniyetli üçüncü kişilere karşı temsil yetkisinin devam etmekte olduğunun kabulün gerekir...” (Yargıtay 19.HD. T.13.02.2004, 2003/5080 E. 2004/1233 K.) www.sinerji.com.tr . Erişim Tarihi:20.05.2021.

¹⁴ Yargıtay 12. HD'nin 30.03.2010 tarih ve 2009-26703/7666 sayılı kararı şu şekildedir: “...Bu durumda «ciro edilemez» kaydı da «emre yazılı değildir» kaydına benzer kayıtlar arasında sayılabileceğinden çeki nama yazılı hâle getirir. Bu nedenle de çekin alacağın temlik hükümleri çerçevesinde devrini zorunlu kılar. Alacağın temlik yolu ile devir ise yazılı bir temlik beyanını ve zilyetliğin devralana naklini gerektirir. Yine [e]TTK.nun 700/2. maddesine göre anılan durumda alacağın temlik hükümleri uygulanacağından «ciro edilemez» kaydı koyan senet borçlusunun devredene karşı haiz olduğu tüm şahsi def'ilerini devralana karşı herhangi bir sınırlama ile karşılaşmaksızın ileri sürebilme hakkı doğacaktır. Bununla birlikte olarak cironun alacağın temlik şartlarını bünyesinde barındırdığı söyleniyorsa, artık

kişi olup olmadığı veya hak sahibinin temsilcisi/vekili olup olmadığı veyahut çeki temlik yolu ile devralıp almadığının araştırılması gerekir. Temlik senette yer alabileceği gibi ayrı bir temlik sözleşmesi ile de senetteki alacağın temlik edildiği ispatlanabilir. Miras yolu ile intikal eden alacaklarda ise, mirasçının, mirasçılık belgesi ibraz etmesi gerekir (Ayli, 2019, s. 93).

E. İbrazın Süresinde Yapılıp Yapılmadığını İnceleme Yükümlülüğü

Muhatap banka kendisine ibraz edilen çeki, düzenleyen ile arasında bir çek anlaşması varsa ve hesapta da çekin karşılığı bulunuyorsa ödemekle yükümlüdür. Muhatabın bu yükümlülüğü çekin ibraz süresi içerisinde devam eder. Fakat ibraz süresi geçtikten sonra, düzenleyen çekten caymamış ise, muhatap çek bedelini ödeyip ödememe konusunda serbesttir (TTK m. 799/2). Düzenleyenin çekten cayma talimatı ancak ibraz süresi geçtikten sonra hüküm ifade edecektir bu nedenle muhatap banka ibraz süresi geçen çeki ödemediği önce mutlaka düzenleyenin cayma hakkını kullanıp kullanmadığını araştırmalıdır (Korkut, 2019, s. 170).

Çekin süresinde ibraz edilerek karşılığının bulunmaması hâlinde ibraz tarihinin, sürenin tespiti bakımından mutlaka çeki yazılması gerekir. Zira hamil, ancak çekin süresinde ibraz edilmesi hâlinde, kanunda çekin karşılıksız çıkmasına bağlanan sonuçlardan faydalanabilecektir.

F. Çekin Sahte veya Tahrif Edilmiş Olup Olmadığını İnceleme Yükümlülüğü

Muhatap banka kendisine ibraz edilen çekin sahte veya tahrif edilmiş olup olmadığını incelemekle yükümlüdür. Muhatap kendisine ibraz edilen çekin sahte veya tahrif edilmiş olduğunu anlar veya en azından şüphe duyarsa hamile çek bedelini ödememelidir (Bozer & Göle, 2018, s. 390). Muhatap ancak düzenleyene atfedilecek bir kusur bulunması hâlinde, sahte veya tahrif edilmiş çekten dolayı sorumluluktan kurtulabilecektir. Aksi halde muhatap bu tür bir çeki ödemediği takdirde doğan zarardan sorumlu olur (TTK m. 812).

1. Sahte Çek

Çekte sahtecilik, banka çek yaprağının bütünüyle bastırılarak taklit edilmesi ile oluşabileceği gibi, imzaların veya beyanların sahteliği ile de söz konusu olabilecektir (Tekil, 1997, s. 76)¹⁵. Çekteki her türlü imzanın sahteliğinden dolayı muhatap bankanın yaptığı ödemediği TTK m. 812 gereğince sorumlu olup olmadığı hususunun 801. maddedeki ciorların incelenmesi yükümlülüğü kapsamında değerlendirilmesi gerekir. Muhatap bankanın TTK m. 812’de yer alan sorumluluğu, düzenleyen ile

çeki devralan kişi çeki dayalı olarak hak sahibi sıfatını iktisap edemeyecek ve kambiyo hukukuna ilişkin hiçbir hukuki imkândan[.] özellikle İİK.nun 170/a-2 uyarınca kambiyo hukuku kapsamında takip hakkından yararlanamayacaktır. (Doç. Dr. A. K. - Çek Hukuku sayfa 130-135). Somut olayda çek arkasında «ciro edilemez» kaydı mevcuttur. Bu kayıt üzerine lehtar tarafından kaşe basılıp imzalanmak suretiyle yapılan ciro beyaz ciro olup[.] bu devir alacağın temlik niteliği taşımamaktadır. Mahkemece yukarıdaki ilkeler ışığında alacaklının takip hakkı bulunmadığı düşünülerek takibin iptaline karar verilmesi gerekirken itirazın reddi yönünde hüküm tesisi isabetsizdir. ...”(https://www.lexpera.com.tr/ictihat/yargitay/12-hukuk-dairesi-e-2009-26703-k-2010-7666-t-30-3-2010) . Erişim Tarihi: 18.03.2021.

¹⁵ Yargıtay bir kararında, “sahte ve tahrif edilmiş çek” kavramı ile, çekin düzenleyen dışında imzalanması durumunun aynı olmadığını, “sahte çek”in banka tarafından bastırılarak çek hesabı sahibine verilmeyen çek olduğunu, “tahrif edilmiş çek”in ise, çek üzerinde elle doldurulan kısımlarda düzenleyenin rızası dışında yapılan değişiklikler olduğunu ifade etmiştir. (https://www.lexpera.com.tr/ictihat/yargitay/19-ceza-dairesi-e-2019-35817-k-2020-415-t-27-1-2020) Erişim Tarihi:20.05.2021.

arasında imzalanan çek anlaşmasına dayanmaktadır. Düzenleyen ile muhatap banka arasında imzalanan çek anlaşması ile düzenleyenin tatbik imzaları, yetkili temsilcisi vs tüm gerekli bilgiler muhatap bankaya ibraz edilmektedir. Dolayısıyla muhatap banka çekin ibrazında düzenleyenin imzasını elindeki bu belgeler ile karşılaştırarak imzanın sahte olup olmadığını tespit edebilecektir (Tekil, 1997, s. 79; Kendigelen, 2019, s. 326). Fakat muhatap bankada, cirantaların imzalarının kıyaslanabileceği hiçbir belge veya tatbik imza bulunmaz. Sadece adı soyadı ve imzanın yer aldığı cirodaki imzanın kime ait olduğunun tespiti dahi bazı durumlarda imkânsızken, muhatap bankadan imzanın sahte olup olmadığını tespitinin yapılmasını beklemek mümkün değildir. Bu nedendir ki kanun koyucu muhatap bankanın, cirantaların imzasının geçerli olup olmadığını inceleme yükümlülüğü bulunmadığını hüküm altına almıştır. Dolayısı ile ibraz edilen çekteki ciranta imzasının sahteliği muhatap banka açısından sorumluluk doğurmayacaktır (Kendigelen, 2019, s. 326; Tekil, 1997, s. 79)¹⁶. TTK m. 812’de yer alan sorumluluk “kusursuz sorumluluk“ olup, muhatap banka gereken tüm dikkat ve özeni göstermiş olsa dahi, sahte çeki ödemediği dolayısı düzenleyenin uğradığı zarardan sorumlu tutulacaktır (Ayli, 2019, s. 113). Fakat, düzenleyene atfedilecek bir kusur olması durumunda, örneğin kanun maddesinde de yer alan, düzenleyenin kendisine verilen çek defterini saklamakta üzerine düşen dikkat ve özeni göstermemiş ve bu yükümlülüğünü kusurlu olarak ihlal etmiş olması hâlinde, düzenleyenin kusuru oranında muhatapın sorumluluğu söz konusu olmayacaktır (TTK m. 812).

Sahte çek düzenlemesi, genellikle, çek hesabı sahibinin imzasının taklit edilmesi suretiyle karşımıza çıkmaktadır (Ayli, 2019, s. 100; İnan, 1981, s. 33).

Düzenleyen ile arasında geçerli bir temsil ilişkisi olmamasına rağmen, hesap sahibinin temsilciymiş gibi düzenlenen çekler de, sahte çek olarak kabul edilir (İnan, 1981, s. 32; Kendigelen, 2019, s. 327; Tekil, 1997, s. 80)¹⁷. TTK m. 678’ de; “*Temsile yetkili olmadığı hâlde bir kişinin temsilcisi sıfatıyla bir poliçeye imzasını koyan kişi, o poliçeden dolayı bizzat sorumludur; bu poliçeyi ödediği takdirde, temsil olduğu kabul edilen kişinin haiz olabileceği haklara sahip olur. Yetkisini aşan temsilci için de hüküm böyledir.*” denilmektedir. Dolayısı ile buradaki sahtecilik çekin geçerliliğini ve imza sahibinin sorumluluğunu etkilememekle birlikte, muhatapın TTK m. 812 kapsamındaki sorumluluğu ise devam edecektir. Zira yetkisiz temsilci tarafından düzenlenen çek bedelinin, düzenleyenin hesabından ödenmesi halinde düzenleyenin zararı söz konusu olacağından, muhatap bankanın ödeme yükümlülüğü de ortadan kalkacaktır (Kendigelen, 2019, s. 327-328). *Tekil* de,

¹⁶ “...6762 sayılı TTK’nın 724. (6102 sayılı TTK’nın 812.) maddesi gereğince muhatapın sorumluluğuna yol açan sahte çekten kasıt, esasen çek üzerindeki keşideciye izafe edilen imzanın gerçekte keşideciye veya yetkili temsilcisine ait olmamasıdır. Zira 6762 sayılı TTK’nın 713. (6102 sayılı TTK’nın 801.) maddesi gereğince, cirosu kabil bir çeki ödeyecek muhatap, ciraların arasında muntazam bir teselsülün mevcut olup olmadığını incelemeye mecbur ise de ciranta imzalarının geçerliliğini araştırmak zorunda değildir. Dolayısıyla kambiyo ilişkisine dâhil olanlardan sadece keşidecinin (veya temsilcisinin) imzasının sahtelik hâllerinde bir sahte çekten söz edilebilecektir...” (https://www.lexpera.com.tr/ictihat/yargitay/hukuk-genel-kurulu-e-2017-131-k-2019-1395-t-19-12-2019) Erişim Tarihi:20.05.2021.

¹⁷ “...Bununla birlikte geçerli bir temsil ilişkisi bulunmaksızın hesap sahibinin temsilcisi sıfatı ile keşide edilen çeklerde 6762 sayılı TTK’nın 724. (6102 sayılı TTK’nın 812.) maddesi kapsamında sahte çek olarak kabul edilecektir. Ancak belirtilmelidir ki, imzadaki bu sahtelik, muhatapın ödeme yükümlülüğünü ortadan kaldıracaksa da, çekin geçerliliğini ve bu anlamda imza sahibinin sorumluluğunu kesinlikle etkilemeyecektir...” (https://www.lexpera.com.tr/ictihat/yargitay/hukuk-genel-kurulu-e-2017-131-k-2019-1395-t-19-12-2019) Erişim Tarihi:20.05.2021.

düzenleyenin imzasının taklit edilmesi ile temsil ilişkisi olmamasına rağmen temsilciymiş gibi çek düzenlenmenin aynı sonucu doğuracağını belirtmekte ve temsil yetkisini doğrulamamış olan muhatap bankanın düzenleyene karşı TTK m. 812 kapsamında sorumluluğunun devam etmesi gerektiğini ileri sürmektedir (Tekil, 1997, s. 80).

Genel olarak çekin tüm unsurları tam olarak tedavüle çıkarılması aranırken, kanun koyucu TTK m.818/1-c atfı ile tamamen doldurulmamış çekin de sonradan doldurulmak kaydı ile tedavüle çıkarılabileceğini kabul etmiştir. Açık çek olarak nitelendirilen bu çeklerin muhataba ibraz edilmeden önce tüm zorunlu unsurlarının eksiksiz tamamlanması gerekir (Öztaş, 1997, s. 1273)¹⁸. Açık çekte düzenleyenin iradesi, lehtar ile arasındaki anlaşmaya uygun olarak çekin eksik unsurlarının sonradan tamamlanarak muhataba ibraz edilmesi yönündedir. Açık çekte, düzenleyen çekteki zorunlu unsurların biri veya bir kısmını yazmadan, çekin eksik unsurlarının sonradan doldurulacağını bilerek ve isteyerek çeki tedavüle çıkarır. İbrazdan önce eksik unsurları tamamlanarak muhataba ibraz edilen çekin aradaki anlaşmaya uygun olarak doldurulduğu karine olarak kabul edildiğinden¹⁹, böyle bir iddiada bulunan borçlu iddiasını ispatla yükümlüdür. Açık çekin anlaşmaya aykırı olarak doldurulduğu iddiası ancak anlaşmanın tarafları arasında ileri sürülebilecek bir şahsi def'dir (Çamoğlu, 2019, s. 24)²⁰. Çekin aradaki anlaşmaya aykırı olarak doldurulması hâlinde sahte çek söz konusu olmaz. Bir başka ifade ile düzenleyen tarafından sadece imzalanarak, lehtara boş çek yaprağı verilmesi ve lehtarın anlaşmaya aykırı olarak çeki doldurması hâlinde sahte çekten söz edilemeyecektir (Ayli, 2019, s. 119) ve muhatapın TTK m.812 kapsamında sorumluluğuna da gidilemeyecektir (Kendigelen, 2019, s. 328).

Eksik çekte ise, çekin geçerliliği için kanunun aradığı zorunlu unsurlar tam değildir. Düzenleyenin de çekteki eksik unsurların sonradan doldurulması yönünde bir iradesi yoktur. Açık çek ile eksik çek arasındaki fark bu doldurma yetkisidir. Dolayısı ile eksik çekin sonradan doldurularak muhataba ibrazı halinde, düzenleyenin iradesine aykırılık söz konusu olduğundan sahte çek söz konusu olur. Sahte çekin ödenmesinden dolayı ise muhatapın TTK m.812 kapsamında sorumluluğu doğar.

Temsilcinin yetkisini aşarak düzenlediği çekler de sahte çek olarak kabul edilemez. Zira sahtecilikten bahsedilmek için, çekte ortaya konulan görünümün karşı tarafı aldatmaya yönelik olması gerekir.

¹⁸ "...TTK'nun 730. maddesi yollaması ile aynı Yasa'nun 592. maddesi uyarınca açık çek ihdası mümkün bulunmaktadır. Keşide yeri ve keşide tarihi boş bırakılarak çek düzenlenmesi mümkün olup, bu husus TTK'nun 592. maddesine aykırılık oluşturmaz. Buna göre, dava konusu çekteki keşide yeri ve keşide tarihinin tedavüle çıkarılırken tamamlanmasının çekin kambiyo senedi olma vasfına halel getirmeyeceği gözetilmeksizin, yanlışlı değerlendirmeyle ve yazılı gerekçeyle davanın reddine karar verilmesi doğru görülmemiş ve bozmayı gerektirmiştir..." (<https://www.lexpera.com.tr/ictihat/yargitay/11-hukuk-dairesi-e-2010-10221-k-2012-1501-t-07-02-2012>). Erişim Tarihi:20.05.2021.

¹⁹ "...TTK. nun 730. maddesi göndermesi ile çeklerde de uygulanması gereken aynı Kanunun 592. maddesi uyarınca açık çek düzenlenmesi mümkündür. Tamamen doldurulmamış çek tedavüle çıkarken anlaşmalara aykırı olarak doldurulduğu yazılı belge ile kanıtlanmadığı sürece, çek üzerinde yazılı tanzim tarihi gerçekliğini ve varlığını korur (Yargıtay HGK 26.02.2003 tarih ve 2003/19-135 esas 2003/105 K sayılı kararı)..." (<https://www.lexpera.com.tr/ictihat/yargitay/12-hukuk-dairesi-e-2013-26847-k-2013-35308-t-11-11-2013>). Erişim Tarihi:20.05.2021.

²⁰ Çekteki imza dışında yer alan unsurların düzenleyen el yazısı ile doldurulması zorunlu değildir. Bu nedenledir ki, düzenleyen sadece çeki imzalayarak diğer unsurların aradaki sözleşmeye uygun olarak doldurulması kaydıyla lehtara teslim edebilir. Düzenleyen çekin aradaki anlaşmaya aykırı olarak doldurulduğunu lehtara karşı ileri sürebilir ise de, çeki iyiniyetle devralan hamillere karşı bu aykırılığı ileri süremez. Bu durumun istisnası ise, hamilin çeki iktisabında kötüniyetli olması veya iktisabında ağır kusurlu olması hâlidir. Ancak bu halde düzenleyen çekin aradaki anlaşmaya aykırı doldurulduğunu hamile karşı da ileri sürebilecektir. Düzenleyenin bu iddiasını da yazılı delil ile ispatlaması gerekir (TTK m.680). (Oğuz, 2014, s. 42).

Yetki aşımında ise, düzenleyen temsilciyi belirli bir meblağa kadar çek düzenlemeye yetkili kılmıştır, yani ortada bir temsil ilişkisi vardır. Fakat bu temsil ilişkisinde temsilci keşideciye karşı görevini ihlal etmiştir. Dolayısı ile ortada bir sahtecilik değil, görevi ihlal söz konusudur. Bu durumda sahte çek söz konusu olmayacağı için, TTK m. 812 kapsamında muhatap bankanın sorumluluğuna gidilemeyecektir (Kendigelen, 2019, s. 328; Tekil, 1997, s. 81).

Burada takasa ibraz edilen çeklerde muhatap bankanın imza incelemesi yapamaması sebebiyle, sahte çekten sorumlu olup olmadığını da değerlendirmek gerekir. TTK m.798'de, çekin takas odasına ibrazının da ödeme için ibraz yerine geçeceği belirtilmiştir. Hukukumuzda bir çeki ödeme için muhatap banka yerine takas odasına ibraz edebilecekler ise sadece bankalardır. Takas işlemi; bankaların kendilerine çeşitli amaçlarla (genellikle tahsil için) verilen ve muhatabı başka banka olan çeklerin, karşılığının bulunup bulunmadığının araştırılarak, karşılığı var ise hesaben ödeme yapılması ile gerçekleşen işlemlerdir (Ülgen, Helvacı, Kaya, & Nomer Ertan, 2019, s. 336)²¹. Yukarıda bahsedildiği üzere muhatabın TTK m. 812'deki sorumluluğunun kaynağı, düzenleyen ile arasında imzalanan çek anlaşmasına göre, muhatabın çekteki düzenleyen imzasını inceleyebileceği tüm argümanların elinde olması ve tatbik imzalar ile çekteki imzanın karşılaştırılabilmesinin mümkün olmasıdır. Fakat takasa ibraz edilen çeklerde çek aslı muhatap bankaya ibraz edilmemekte (Takasbank'ın faaliyeti elektronik ortamda gerçekleşmekte, çeki alan bankalar çeki muhatap banka ile paylaşmamaktadır (Ülgen, Helvacı, Kaya, & Nomer Ertan, 2019, s. 337), elektronik ortamda işlemler yapılmakta ve çekler banka şubeleri arasında hesaben ödenmektedir. Çek aslı elinde olmayan muhatap bankanın, düzenleyenin tatbik imzaları ile çekteki imzayı karşılaştırma imkânı yoktur. Hal böyleyken yine de muhatap bankanın TTK m. 812 uyarınca sahte çeki ödemesinden dolayı sorumlu tutulup tutulamayacağı sorusunun cevaplanması gerekir.

TTK m. 812'de düzenlenen muhatabın sorumluluğu kusursuz sorumluluk hâlidir. Fakat kanun koyucu muhatap bankayı TTK m.801'de cirantaların imzalarının sahteliğinden dolayı sorumlu tutmamış, muhataba bu imzaların geçerliliğini araştırma yükümlülüğü getirmemiştir. Bize göre bu düzenlemenin sebebi muhatap bankanın cirantaların imzalarının sahteliğini araştırarak elinde tatbik imzaların olmamasıdır. Çek aslını görmeyen bankanın da elindeki tatbik imza ile çekteki imzayı karşılaştırması mümkün olmadığından aynı şekilde takasa ibraz edilen çeklerde de muhatap bankanın sorumlu olmayacağı sonucuna varılabilir. Nitekim doktrinde de bazı yazarlar tarafından takasa ibraz edilen çeklerde muhatap bankanın sahte çekin ödenmesinde kusurlu sayılmayacağı, dolayısı ile

²¹ ÇekK'nın m.8/1 de T.C.Merkez Bankası'nın çeklerin banka şubeleri arasında hesaben ödenmesini sağlayacak tüzel kişiliği haiz sistemi kurmaya ve gözetimi altında yürütmeye yetkili olduğu, T.C.Merkez Bankası'nın bu yetkisini uygun göreceği başka bir kuruluş aracılığı ile de kullanabileceği belirtilmiş, ayrıca aynı maddenin 2.fikrasında da sistemin kuruluş ve işleyişinin T.C.Merkez Bankası tarafından çıkarılacak bir yönetmelik ile düzenleneceği öngörülmüştür. Bu madde uyarınca T.C.Merkez Bankası tarafından hazırlanan "Çek Takas Faaliyetleri Hakkında Yönetmelik (09.06.2018, 30446 RG)" 02.08.2018 tarihinde yürürlüğe girmiştir (Bozer & Göle, 2018, s. 408). TCMB tarafından hazırlanan bu yönetmelik ile takas odası faaliyetlerinin yürütülmesi işi 02.07.2018 tarihinden itibaren geçerli olacak şekilde İstanbul Takas ve Saklama A.Ş.'ye (Takasbank) bırakılmıştır (Ülgen, Helvacı, Kaya, & Nomer Ertan, 2019, s. 336).

meydana gelen zarardan da sorumlu tutulamayacağı belirtilmiştir (Ayli, 2019, s. 101; Pulaşlı, 2019, s. 433). *Kendigelen*, çekin ödenmek üzere takasa ibraz edilmesinde de TTK m.812 hükmünde öngörülen özen ve inceleme yükümlülüğünün ortadan kalkmayacağını, muhatabın sorumluluğunun aynı şekilde devam ettiğini belirtmektedir (Kendigelen, 2019, s. 333). Yargıtay ise bazı kararlarında takasa ibraz edilen çeklerde de muhatap bankanın araştırma yükümlülüğünün bulunduğu ve sahte çekin ödenmesinden dolayı uğranılan zarardan muhatap bankanın sorumlu olacağını ifade etmiştir²². Kanaatimizce takasa ibraz edilen çeklerde de muhatap bankanın araştırma yükümlülüğü devam eder, fakat buradaki araştırma yükümlülüğü muhatap bankanın inceleme yapabileceği alanlarla sınırlı olmalıdır. Örneğin çek bedelinin olağanın dışında bir tutar olması veya çekin ilk bakışta sahte olduğunun anlaşılması hâlinde muhatabın ödemedi kaçınması gerekir. Düzenleyen tarafından muhatap bankaya çek defterinin çalındığı veya kaybolduğuna dair bir bildirim yapılmasına rağmen, sahte çekin ödenmesi hâlinde muhatap uğranılan zarardan sorumlu olacaktır. Fakat düzenleyen bu konuda muhatap bankaya herhangi bir bildirim yapmamış ise, kusuru oranında muhatabın sorumluluğunda indirimle gidilecektir. Yargıtay 11. Hukuk Dairesi de 12.12.2016 tarih, 2015-12087/9466 sayılı kararında, düzenleyen ile muhatap bankanın kusur oranlarının tespiti ile, sonucuna göre muhatap bankanın sorumluluğuna gidilmesi gerektiğini belirtmiştir²³.

2. Tahrif Edilmiş Çek

Tahrifat, önceden meydana gelen bir şeyin, sonradan bozulması, silinmesi veya değiştirilmesi ile orijinalinin bozulması yoluyla meydana gelir. Çekte tahrifat ise, düzenleyen tarafından doldurularak tedavüle çıkarılan bir çekteki imza ve beyanların, ilgililerin rızası dışında sonradan değiştirilmesi, silinmesi veya ekleme yapılmasını ifade eder. Düzenleyen tarafından çekte yapılacak sonraki değişiklikler tahrifat sayılmayacağı gibi, tüm ilgililerin rızası alınarak yapılan değişiklik de tahrifat sayılmaz.

TTK m. 812 gereğince tahrif edilmiş bir çekin ödenmesinden dolayı düzenleyenin uğradığı zarardan muhatap banka sorumludur (Tekil, 1997, s. 82). Çekteki tahrifattan muhatabın TTK m.812 kapsamında sorumluluğuna gidilebilmesi için çekin ödenmesi neticesinde meydana gelen zararın düzenleyene ait olması gerekir. Böyle bir zararın söz konusu olması da ancak, çekin henüz lehtara teslim edilmeden evvel düzenleyenin rızası hilafına elinden çıkması hâlinde mümkündür²⁴. Örneğin

²² "...Hemen belirtilmesi gerekir ki; çekin ödenmek üzere, muhatap bankanın çekle işleyen hesabının bulunduğu şubesinden başka bir şubesine ibraz edilmiş olması da muhatabın 6762 sayılı TTK'nın 724. (6102 sayılı TTK'nın 812.) maddesinde öngörülen özen ve inceleme yükümlülüğünü ortadan kaldırmayacaktır. Aynı durum çekin takas odasına ibrazı olasılığında da geçerlidir. Dolayısıyla sahte veya tahrif edilmiş çekin takas odasına ibraz edilmesi de muhatabın anılan maddeden kaynaklanan sorumluluğunu bertaraf etmeyecektir..." (<https://www.lexpera.com.tr/ictihat/yargitay/hukuk-genel-kurulu-e-2017-131-k-2019-1395-t-19-12-2019>). Erişim Tarihi:20.05.2021

²³<https://www.lexpera.com.tr/ictihat/yargitay/11-hukuk-dairesi-e-2015-12087-k-2016-9466-t-12-12-2016>. Erişim Tarihi:18.05.2021.

²⁴ "...Mahkemece, iddia, savunma, bilirkişi raporu ve tüm dosya kapsamına göre; dava konusu çek üzerinde keşide tarihinin yıl bölümünün birler basamağında yazılı "4" rakamının mevcut "3" rakamına dönüştürüldüğü, çekin keşide tarihinde yapılan değişiklikle ilgili bölümün altında atılı bulunan düzeltme imzasının keşideci olan davacı ...'in eli ürünü olmadığını tespit edildiği, ancak keşideci olan davacının çeki lehtara teslim ettiği, çek keşideci tarafından lehdara teslim edildikten sonra çek çalınır veya kaybolur ise artık keşidecinin lehdara karşı temel ilişkiden dolayı ödemedi bulunması söz konusu olmadıkça zarara uğraması imkanının bulunmadığı gerekçesiyle davanın reddine karar verilmiştir. Kararı, davacı vekili temyiz etmiştir.Dava dosyası içerisindeki bilgi ve belgelere, mahkeme kararının gerekçesinde dayanılan delillerin tartışılıp, değerlendirilmesinde usul ve yasaya aykırı bir yön bulunmamasına ve 6762 sayılı TTK'nın 724. maddesi gereğince muhatap bankanın sorumlu olması için sahte bir çekin keşideci hesabından ödenmesi gerekmesine, dava konusu çekin ise davacı

çek lehtara teslim edilmeden önce çekin çalınması veya kaybolması hâlinde, çeki ele geçiren kişi, lehtarın ismini değiştirerek veya lehtarın adının yanına “veya hamiline” ibaresi ekleyerek çek bedelini tahsil edebilir. Bu halde çek lehtara teslim edilmediğinden, lehtar ile düzenleyen arasındaki temel ilişkiden kaynaklanan borç ifa edilmemiş olacaktır. Dolayısı ile lehtar temel ilişkiden kaynaklı alacağını sözleşme hükümlerine göre düzenleyenden talep edebilecektir. Düzenleyenin muhatap nezdindeki çek hesabından hamile ödenen çek bedeli yanında, bir de temel ilişkiye dayalı olarak lehtara aynı tutar ödendiğinden iki kez ödeme yapan düzenleyenin zararı söz konusu olacaktır. Bu zarar sonucunda da, tahrif edilmiş çeki ödeyen muhatap bankanın, düzenleyene karşı TTK m. 812 kapsamında sorumluluğu doğar. Fakat lehtara teslim edildikten sonra, lehtar isminde yapılan tahrifatta düzenleyenin bir zararı olmayacağından (lehtar bu durumda alt ilişkiye dayanarak çek bedelini düzenleyenden talep edemez, zira düzenleyen çeki lehtara teslim ederek temel ilişkideki borcunu ifa etmiştir) muhatap bankanın da sorumluluğu söz konusu olmayacaktır (Ayli, 2019, s. 104; Korkut, 2019, s. 152; Tekil, 1997, s. 82).

Çekte tahrifatın bir diğer şekli olarak çek bedelinde yapılan tahrifat ise, çeki kötüniyetle ele geçiren kişi tarafından veya yetkili hamil tarafından yapılabilir. Tahrifat çek bedelini gösteren rakamda veya yazı hanesinde olabileceği gibi, para biriminin değiştirilmesi şeklinde de gerçekleştirilebilir. Böylece keşidecinin hesabından daha yüksek bir miktar para çekilmiş olur. Bu şekilde tahrif edilmiş çeki ödeyen muhatap banka TTK m. 812 kapsamında kusursuz sorumlu olacaktır. Muhatap banka çek bedelini öderken tüm özen ve dikkati gösterdiğini ispat etse dahi düzenleyenin uğradığı zarardan (her iki bedel arasındaki fark düzenleyenin zararı olarak kabul edilmelidir. Çünkü tahrifattan önceki bedel zaten düzenleyen tarafından ödenmesi gereken meblağ olduğundan muhatap banka ancak tahrifat ile fazla ödenen tutardan sorumlu olacaktır) sorumludur. Fakat burada da düzenleyene atfedilecek bir kusur olması hâlinde (örneğin rakamla yazılı çek bedelinin önü veya arkasında boşluk bırakılarak tutarın önüne veya arkasına eklemeye yapılmasına sebep olmak gibi), düzenleyenin kusuru oranında muhatapın sorumluluğunda indirimle gidilecektir (Kendigelen, 2019, s. 331)²⁵.

Tahrifat düzenleme tarihi veya düzenleme yerinde de yapılabilir. Zira kanunda belirtilen ibraz sürelerinin hesaplanmasında düzenleme tarihi ve düzenleme yeri dikkate alınmaktadır. Bu süreler geçirildiği takdirde çekin tahsil edilme imkânı zorlaşır. Hamil, ibraz süresini geçirdiği bir çekte, düzenleme tarihini veya düzenleme yerini değiştirerek ibraz süresinin geçmediği izlenimini vermeyi amaçlayabilir. TTK m. 812 kapsamında tahrif edilmiş bir çekin muhatap banka tarafından

tarafından keşide edilmesine göre, davacı vekilinin tüm temyiz itirazları yerinde değildir...” (<https://www.lexpera.com.tr/ictihat/yargitay/11-hukuk-dairesi-e-2015-9876-k-2015-11669-t-9-11-2015>) Erişim Tarihi:20.05.2021.

²⁵ “...Bununla birlikte zararın doğumuna yol açan sahtelik veya tahrifata ilişkin olarak keşidecinin kusurunun bulunması hâlinde ise muhatapın sorumluluğu bu kusurun ağırlığı ölçüsünde tamamen kalkabilecektir. Başka bir deyişle muhatapın sorumluluktan kurtulabilmesinin tek yolu zarar gören keşidecinin kusurlu olduğunu ispat etmesidir. 6762 sayılı TTK'nın 724. (6102 sayılı TTK'nın 812.) maddesinde keşidecinin kusurlu davranışına örnek olarak, kendisine bırakılan çek defterini iyi saklamaması gösterilmektedir. Anılan maddeden de açıkça anlaşılacağı üzere keşidecinin çek defterini iyi saklamaması, keşideciye yüklenebilecek kusurlardan sadece birisidir. Aynı şekilde çek defterini ya da bazı boş yaprakları kaybeden hesap sahibinin zamanında muhatapı durumdan haberdar etmemesi veya çek yaprağını tahrifata elverişli bir şekilde doldurulması da keşidecinin kusurlu davranışına örnek oluşturur. Zarar gören keşidecinin kusuru muhatapın sorumluluğunu tamamen ortadan kaldırmıyor ise 818 sayılı BK'nın 44. (6098 sayılı TBK'nın 52.) maddesi gereğince zarar görenin müterafik (ortak) kusuru oranında tazminattan indirim yoluna gidilecektir...” (<https://www.lexpera.com.tr/ictihat/yargitay/hukuk-genel-kurulu-e-2017-131-k-2019-1395-t-19-12-2019>). Erişim Tarihi:18.05.2021.

ödenmesinde muhatabın sorumluluğunun tespiti bakımından, düzenleyenin gerçek ibraz süresi sonunda cayma hakkını kullanıp kullanmadığına göre bankanın sorumluluğuna gidilmelidir.

Çekten cayma beyanı, düzenleyen ile muhatap banka arasındaki çek anlaşması çerçevesinde muhataba verilen ödeme yetkisinin geri alınmasıdır. Düzenleyenin çekten cayma beyanını muhataba iletmesi ile birlikte, muhatabın ödeme yetkisi ibraz süresinden sonra sona erecektir. TTK m. 799/1 uyarınca düzenleyenin cayma beyanı ancak ibraz süresi geçtikten sonra hüküm ifade edecektir. İbrahim süresi geçtikten sonra, düzenleyen çekten caymamış ise, muhatap çek bedelini ödeyip ödememe konusunda serbesttir (TTK m. 799/2). Doktrindeki çoğunluk görüşüne göre, cayma hakkının kullanılmaması hâlinde ibraz süresi geçmiş çekte, muhatabın ödeme serbestisi olması nedeniyle, düzenleme tarihi veya düzenleme yerinde tahrifat yapılarak ibraz süresinin geçmediği izlenimi verilen çekin ödenmesinden de muhatabın sorumlu tutulmaması gerekir (Tekil, 1997, s. 83; İnan, 1981, s. 124; Kendigelen, 2019, s. 329; Reisoğlu, 2011, s. 310-311). Kanaatimizce, ibraz süresi geçmesine rağmen çekten cayma hakkı kullanılmamış olsa dahi, muhatabın çek anlaşması gereğince düzenleyene karşı inceleme ve araştırma yükümlülüğü devam etmektedir. Bu halde muhatabın TTK m.812 kapsamında sorumluluğuna gidilemeye de, düzenleyen tarafından, TBK m.112 vd. uyarınca muhatabın sorumluluğuna gidilebilmelidir. Düzenleyenin gerçek ibraz süresi bitiminden sonra muhatap bankaya cayma beyanını iletmediği, muhatabın ise tahrif edilmiş çekteki tarihe bakarak, ibraz süresi içinde yapılan cayma beyanının geçerli olmadığını düşünerek ödeme yaptığı durumlarda ise; uğranılan zarardan dolayı TTK m.812 gereğince muhatabın sorumluluğu söz konusu olur (Kendigelen, 2019, s. 329; Tekil, 1997, s. 83). Zira düzenleyenin cayma beyanı olmasına rağmen, ibraz süresi geçtikten sonra çeki ödeyen banka, düzenleyene karşı sorumludur. Muhatabın, özellikle cayma beyanı olan çeklerin ibrazında, düzenleyen ile irtibata geçerek, çekin ödeme için ibraz edildiğini düzenleyene iletmesi ve böylece düzenleme yeri veya düzenleme tarihinde tahrifat yapıp yapılmadığını ayrıntılı olarak araştırması, kendi sorumluluğunun da önlenmesi bakımından uygun bir davranış olacaktır.

Çizgili çekteki çizgilerin veya “hesaben ödeme” kaydının silinmesi hâlinde de, bu tahrifatı fark etmeden ödeme yapan muhatap banka, düzenleyenin uğradığı zarardan sorumlu olur (Ayli, 2019, s. 107).

TTK m. 812’de muhatap bankanın sahte veya tahrif edilmiş çekin ödenmesinden dolayı düzenleyenin uğradığı zarardan muhatap banka sorumlu tutulmuş ancak düzenleyenin çek defterini iyi saklamamak gibi kendisine atfedilecek bir kusuru olması hâlinde, muhatabın sorumluluğunun kusur oranına göre belirleneceği belirtilmiştir. Öte yandan sahte veya tahrif edilmiş bir çeki ödemediği için muhatap banka sadece düzenleyene karşı sorumlu değildir. Düzenleyen yanında lehtar veya hamil de sahte ve tahrif edilmiş bir çekin ödenmesinden dolayı uğradığı zarar için, haksız fiil hükümlerine dayanarak muhatap bankanın sorumluluğuna gidebilir (Ayli, 2019, s. 110).

Düzenleyen ile muhatap banka arasında imzalanan çek anlaşmasında, taraflar muhatabın TTK m. 812'deki sahte ve tahrif edilmiş çekten dolayı sorumluluğunun olmayacağını kararlaştırabilirler (Kendigelen, 2019, s. 334). TTK m. 812 emredici bir hüküm değildir. Fakat TBK'nın 115. maddesinde ;“*Borçlunun ağır kusurundan sorumlu olmayacağına ilişkin önceden yapılan anlaşma kesin olarak hükümsüzdür. [...] Uzmanlığı gerektiren bir hizmet, meslek veya sanat, ancak kanun ya da yetkili makamlar tarafından verilen izinle yürütülebiliyorsa, borçlunun hafif kusurundan sorumlu olmayacağına ilişkin önceden yapılan anlaşma kesin olarak hükümsüzdür.*” denilmektedir. TBK'da yer alan düzenleme uyarınca muhatap banka ile düzenleyen arasında bankanın ağır veya hafif kusurundan dolayı sorumlu olmayacağına dair yapılan anlaşmalar geçersiz sayılacaktır²⁶. Başka bir ifadeyle çek sözleşmesinde veya taahhütnamesinde muhatabın ağır kusurlu olarak sahte ve tahrif edilmiş çeki ödemesinden dolayı sorumlu olmayacağına dair kayıt yer alsa dahi, TBK m.115 uyarınca muhatap böyle bir çekin ödemesinden dolayı sorumluluktan kurtulamayacaktır. Hafif kusur bakımından ise, bankalar TBK m.115/3'te belirtildiği üzere, Hükümetçe imtiyaz suretiyle verilen bir işi yapan müesseseler olduğundan, muhatap bankanın hafif kusurundan sorumlu olmayacağına yönelik çek sözleşmesine koyacağı sorumsuzluk kaydının da, TBK m.115/1 ve 3 fıkraları ile TBK m.116/3 uyarınca geçerliliği olmayacaktır (Ayli, 2019, s. 121; Kendigelen, 2019, s. 335; İnan, 1981, s. 142)²⁷.

G. Çekle İlgili Mahkeme Kararı Olup Olmadığını Araştırma Yükümlülüğü

Muhataap banka ibraz edilen çek hakkında ödenmesini engelleyecek bir ihtiyati tedbir kararı olup olmadığını araştırmak zorundadır. Tedbir kararı çekin kaybolması veya çalınması hâlinde açılacak bir çek iptal davasında verilebileceği gibi, menfi tespit davası nedeniyle de verilen bir ihtiyati tedbir kararı olabilir. Bu durumlarda banka çekin karşılığı olsa dahi, hamile ödeme yapmayacak, ödememe sebebinin çekin arkasına şerh düşecektir. Banka çeki yazacağı ödememe sebebinde çekin ibraz tarihini ve hesapta karşılığın olup olmadığını da yazmak durumundadır. Meşru hamil çekin süresinde ibraz edildiğini ancak bu şekilde ispat edebilecektir. Tedbir kararı çekin süresinde ibraz edilmesi zorunluluğunu ortadan kaldırmaz (Reisoğlu, 2011, s. 271).

Düzenleyen, lehtara karşı çekin düzenlenmesine esas teşkil eden temel ilişkideki alacağın doğmadığından bahisle, menfi tespit davası açarak mahkemeden çekin ödenmemesi için ihtiyati

²⁶ “...Sonuç olarak sahte veya tahrif edilmiş bir çekin ödenmiş olması durumunda keşidecinin uğrayacağı zararı 6762 sayılı TTK'nın 724. (6102 sayılı TTK'nın 812.) maddesi gereğince muhatap bankanın tazmin etmesi zorunludur. Muhatabın anılan madde kapsamındaki sorumluluğu objektif bir sorumluluk olup, muhatap, bir kusuru bulunmasa dahi, sahte ve tahrif edilmiş bir çeki ödemiş olmaktan kaynaklanan zarara genel olarak katlanmak zorundadır. Başka bir deyişle muhatap sadece kusursuzluğunu ispat etse dahi bu sorumluluktan kurtulamayacaktır. 6762 sayılı TTK'nın 724. (6102 sayılı TTK'nın 812.) maddesi emredici nitelikte olmadığından taraflar arasındaki çek sözleşmelerine muhatap tarafından konulan sorumsuzluk kayıtları; yukarıda bahsedildiği üzere 818 sayılı BK'nın 99/2. ve 100/3. (6098 sayılı TBK'nın 115/3. ve 116/3.) maddeleri gereğince geçersiz olacaktır...” (<https://www.lexpera.com.tr/ictihat/yargitay/hukuk-genel-kurulu-e-2017-131-k-2019-1395-t-19-12-2019>). Erişim Tarihi:18.05.2021.

²⁷ “...para üzerinde işlem gören ve tacir olmaları itibariyle tedbirli bir iş adamı gibi hareket etmek durumunda olan bankaların kasıt ve ağır kusurları halinde sorumlu olmayacaklarına dair müşterileri ile yaptıkları sözleşmelerde koyulan kayıtlar geçersiz olduğu gibi, kendi uğraşlarında özenle davranmaları beklenen bu gibi ticaret ortaklıklarının hafif kusurdan doğacak sorumluluktan kurtulmalarını önceden belirleyen hükümlerin dahi BK'nın 99. maddesi gereğince geçersiz sayılması icap eder. Çünkü banka işlemleri özel kanunlar ile düzenlenmiş ve kuruluşları Bakanlar Kurulu'nun iznine bağlı tutulmuştur. Gördükleri işler ise, yasal anlamı ile imtiyazdır...” 11.HD., 08.03.1977, E.866, K.1033 (YKD., 1978, S.8, s.1327 vd.); “...Türkiye'de bankalar Hükümetçe imtiyaz suretiyle verilen bir işi yapan müesseselerdir. O halde bankalar BK'nın 99/II. maddesine tâbi kuruluşlardır...” HGK., 15.06.1994, E.11-178, K.398. (YKD, 1995, S.4, s.530 vd.).

tedbir kararı talep edebilir. Mahkemenin bu durumda ancak lehtar tarafından çekin ibraz edilmesine yönelik tedbir kararı vermesi gerekir (Reisoğlu, 2011, s. 270). Zira lehtarın çeki ciro etmesi hâlinde meşru hamile karşı düzenleyen temel ilişkideki def'ileri ileri süremez. Mahkeme kararında sadece davanın tarafları açısından bir tedbir kararı verilmeyerek genel olarak çekin ibrazında ödenmemesine yönelik tedbir kararı verilmesi, muhatabın meşru hamile de ödeme yapmasına engel olacaktır (Korkut, 2019, s. 109). Verilen tedbir kararında “çekin ibrazı hâlinde ödenmemesi” belirtilmiş ise, muhatap banka yasal zorunluluk tutarını da ödemeyecektir (Reisoğlu, 2011, s. 270). Fakat sadece “hesaptan ödenmemesi” şeklinde bir tedbir kararı verilmiş ise, bu kez banka yasal sorumluluk tutarını hamile ödemelidir (Reisoğlu, 2011, s. 270).

Tedbir kararı sebebi ile karşılığı olan bir çekin ödenmemesi hâlinde muhatabın çek bedelini blokeye alarak, tedbir kalktıktan sonra başvuran hamile ödeme yapması gerekir (Reisoğlu, 2011, s. 272). Muhatabın çekin ibrazında sadece tedbir kararının bulunduğu belirterek hesapta karşılık olup olmadığını ayrıca yazmaması hâlinde, çeki düşülen şerh karşılığın olduğu anlamına gelmeyecek, hamil bu durumda çek karşılıksızmış gibi hukuki haklarını kullanabilecektir (Reisoğlu, 2011, s. 273).

Çekle işleyen hesap üzerine, muhatap banka veya üçüncü kişi lehine rehin tesis edilmiş olması veya yine hesap sahibinin borcu sebebiyle çek hesabına üçüncü kişilerce haciz konulması hâlinde de, muhatap banka hesapta karşılık olup olmadığını ve ödememe sebebini çeki şerh düşecektir. Çek hesabına çek defterinin verilmesinden evvel rehin veya haciz konulmuş ise, muhatap banka buna rağmen çek defteri vermesinden dolayı hamile karşı sorumlu olmalıdır. Uygulamada, banka ve müşterisi arasında imzalanan kredi sözleşmeleri ile, müşterinin bankada olan tüm hak, alacak ve mevduatlarının doğmuş ve doğacak tüm borçlarının teminatı olarak bankaya rehnedildiği görülmektedir. Muhatap banka kredi sözleşmesindeki bu hükümler gereğince, çek hesabındaki karşılığın kendisine rehinli olduğunu belirterek ödemedi kaçınırsa, hamile ve keşideciye karşı sorumlu olmalıdır. Özsoy, bankanın söz konusu hesap üzerine çek defteri vermekle yahut çek hesabı olduğunu bildiği bir hesap üzerinde rehin tesis etmekle MK 961/2 kapsamındaki rızasını açıkladığının kabul edilmesi gerektiğini ve diğer şartların da varlığı hâlinde bankanın çek bedelini ödemekle yükümlü olduğunu savunmaktadır (Özsoy, 2020, s. 96). Ayrıca belirtmek gerekir ki, hesaptaki rehin veya haciz muhatap bankanın yasal sorumluluk tutarını ödemesine engel değildir (Bozer & Göle, 2018, s. 442; Kendigelen, 2019, s. 304)²⁸.

Son olarak, son dönemlerde oldukça sık karşılaşılan konkordato davalarında, çeklerde karşılıksız işlemi yapılmasının engellenmesine veya hesapların konkordato komiserliği denetiminde kullanılmasına yönelik tedbir kararları verildiği görülmektedir. Tedbir kararı ile çekte karşılıksız işlemi yapılması engellenmiş ise, muhatap bankanın, mahkeme tedbir kararı gereğince işlem yapılamadığı hususunu, ibraz tarihi ve hesap bakiyesi belirterek çeki şerh düşmesi gerekir. Tedbir

²⁸ Yargıtay 11. HD 15.03.2017, E. 2016/1304, K. 2017/1532 sayılı kararında çekin karşılıksızlık dışında, rehin, haciz, tedbir gibi sebeplerle ödenmemesi hâlinde, bankanın da asgari ödeme yükümlülüğünün doğmayacağı belirtilmiştir. (Karar metni için bkz. Lexpera).

kararının kalkması hâlinde hamil, çek karşılıksız işlemi görmüş gibi, kambiyo hukukundan kaynaklanan haklarını kullanabilecektir. Hesapların konkordato komiseri denetiminde kullanılmasına yönelik tedbir kararında ise muhatap banka konkordato komiserliğinden onay alarak hamile ödeme yapmalıdır. Kanaatimizce konkordato davalarında verilen tedbir kararları da muhatap bankanın sorumluluk tutarını ödemesine engel değildir. Fakat bu konuda doktrinde farklı görüşler ileri sürülmektedir. *Bozer/Göle* hesapta mahkeme tarafından verilen bir ihtiyati tedbir kararı olması hâlinde, tedbirin mahiyetine bakılmaksızın bankanın asgari ödeme zorunluluğunun da olmadığını ileri sürmektedir (Bozer & Göle, 2018, s. 444). *Kırca ve Özsoy* ise, düzenleyenin ödeme gücü ile ilgili verilen tedbir kararlarında (örneğin konkordato talebi hâlinde) bankanın sorumluluğunun devam etmesi gerektiğini, fakat düzenleyenin ödeme gücü ile ilgili olmayan, menfi tespit ve çek iptali gibi davalar sebebi ile verilen tedbir kararlarında ise bankanın asgari ödeme sorumluluğunun ortadan kalkacağını savunmaktadır (Özsoy, 2020, s. 105-107; Kırca, 2018, s. 29-30).

H. Düzenleyenin Çekten Cayma Beyanı Olup Olmadığını Araştırma Yükümlülüğü

Çek, düzenleyen tarafından muhatap bankaya, çekle işleyen hesabında bulunan karşılığın hamile ödenmesine yönelik verdiği bir havale talimatıdır. Çekten cayma ise düzenleyenin bu talimatını geri çekmesi ve muhatap bankaya verdiği ödeme yetkisini geri alması anlamına gelir. Düzenleyenin çekten cayma beyanı ancak ibraz süresi geçtikten sonra hüküm ifade eder. (TTK m. 799/1) Cayma beyanı herhangi bir şekil şartına tabi değildir. Muhatap bankaya beyanın iletilmesi ile bu hak kullanılmış olur. Düzenleyenin çekten cayması için ibraz sürelerinin geçmesini beklemesine gerek yoktur. İbraz süresi içinde açıklanan cayma beyanı da ibraz süresi geçtikten sonra etkili olacaktır (Korkut, 2019, s. 116). İbraz süresi içinde veya süre dolmadan düzenleyen cayma beyanını muhatap bankaya açıklamış ise, ibraz süresi geçtikten sonra muhatapın çeki ödememesi gerekir. Aksi halde cayma beyanına rağmen, ibraz süresi geçtikten sonra çeki ödeyen muhatap banka düzenleyene karşı sorumlu olacaktır. Düzenleyen çekten cayma talimatı vermemiş ise, ibraz süresi geçtikten sonra çek bedelini ödeyip ödememekte muhatap bankanın takdir hakkı vardır. Muhatapın cayma talimatı olmayan çek bedelini ne zamana kadar ödeyebileceği hususunda kanunda bir düzenleme yer almamaktadır. Bizim de katıldığımız görüşe göre , burada süre sınırını çekin zamanaşımı süresi olan üç yıllı sınırlı tutmak isabetli olacaktır (Bozer & Göle, 2018, s. 363; Reisoğlu, 2011, s. 267)²⁹.

²⁹ Aksi görüşte olan *Öztan ve Kınacıoğlu* bu ödemenin TBK'da öngörülen on yıllık zamanaşımı süresi içinde yapılması gerektiğini belirtmektedir (Öztan, 2019, s. 312; Kınacıoğlu, 1999, s. 285). *Kendigelen* ise düzenleyen tarafından muhatap bankaya verilen ödeme yetkisinin herhangi bir zamanaşımına tâbi olmaması gerektiğini savunmaktadır (Kendigelen, 2019, s. 347). Bkz. aynı görüşte (Narbay, 1995, s. 77).

SONUÇ

Hukuki niteliği itibariyle çek, kıymetli evrak niteliğinde olup, poliçe gibi bir havaledir. Çek kanunen emre yazılı bir senettir. Türk Ticaret Kanunu m. 780/1-b’de çekin “*kayıtsız şartsız belirli bir bedelin ödenmesi için havaleyi*” içermesi gerektiği belirtilmiştir.

Çekte üç taraf bulunur. Bunlar düzenleyen, lehtar ve muhataptır. Bu üçlü ilişkideki düzenleyen (keşideci), çekle işleyen hesabın bulunduğu bankayı (muhatapı), lehine çek düzenlenen lehtara ya da çeki ondan usulüne uygun olarak devralan ve çek alacaklısı konumuna geçen meşru hamile, kendi hesabından çek tutarını, kayıtsız ve şartsız muhatap bankadan tahsil etme yetkisi vermektedir. Bu yetkinin kanunda da belirtildiği gibi hiçbir kayıt ve şarta bağlanmaması gerekir.

Çek poliçe ve bonodan farklı olarak, kredi aracı olarak değil ödeme aracı olarak kullanılır. Bu nedenle çekte vade olmadığı gibi, çekin bir borcun ifası için verildiği kabul edilir. Senedin çek vasfında olabilmesi için, TTK 780 ve 781. maddelerdeki zorunlu unsurlara uygun olması gerekir. Ayrıca ÇekK ikinci maddesinin beşinci fıkrasında çek karnelerinin ancak bankalar tarafından bastırılabilceği öngörülmüştür.

TTK m. 782/1’de “Türkiye’de ödenecek çeklerde muhatap ancak bir banka olabilir” denilmektedir. TTK m782/2’de “Diğer bir kişi üzerine düzenlenen çek yalnız havale hükmündedir” denilerek, muhatapın banka olmaması hâlinde çekin, çek vasfını yitirerek havale hükmünde sayılacağı belirtilmiştir.

TTK m. 783’te, çek bedelinin ibrazda ödenebilmesi için, muhatap banka nezdinde düzenleyenin tasarrufta bulunabileceği bir karşılığın bulunması gerektiği düzenlenmiştir. Kanun koyucu muhatap kambiyo ilişkisi dışında tutmuş ve bu nedenle muhataba kabul yasağı getirmiştir. Çek bedelinin ödenmemesinden dolayı hamil veya lehtar muhataba karşı kambiyo hukukuna dayalı olarak talepte bulunamaz.

Çek düzenlenebilmesi için, muhatap banka ile düzenleyen arasında açık veya zımnî bir çek anlaşması olması gerekir. Çek anlaşması; tarafları, aktif çek ehliyetine sahip düzenleyen ile pasif çek ehliyetine sahip muhatap banka olan, düzenleyen tarafından muhatap banka üzerine çekilecek çeklerin, düzenleyenin banka nezdindeki hesabında yer alan karşılıktan ödeyeceğini taahhüt ettiği sözleşmedir. Bu anlaşmanın geçerliliği herhangi bir şekil şartına tabi değildir.

Bankalar ÇekK ile kendilerine verilen görev ve yükümlülükleri yerine getirirken gerekli basiret ve özeni göstermekle mükelleftir.

TTK’da ve ÇekK’da çekin güvenilirliğinin sağlanması, sahte veya karşılıksız çekin engellenmesi, kayıt dışı ekonominin önüne geçilmesi ve çek hamillerinin korunmasını sağlamak gibi çeşitli nedenlerle bankalara yükümlülükler getirilmiş ve bu yükümlülüklerin gereği gibi yerine getirilmemesi hâlinde, düzenleyen, lehtar veya hamile karşı muhatapın sorumlu olacağı düzenlenmiştir.

Çalışmamızda açıklanan çeşitli nedenlerle, ödenmemesi gereken bir çekin muhatap banka tarafından ödenmesi hâlinde, düzenleyen uğradığı zararı muhataptan tazmin edebilecektir. TTK. m. 812’de düzenlenen sorumluluk hâli ise kusursuz sorumluluk olup, banka gereken tüm dikkat ve özeni göstermesine rağmen çekin sahte veya tahrif edilmiş olduğunu fark etmeyerek ödeme yapmış ise, düzenleyenin uğradığı zarardan sorumlu olacaktır.

Muhatap, ödeme için ibraz edilen çekin zorunlu unsurlarının olup olmadığını, çekin geçerli olup olmadığını incelemek zorundadır. Bunun yanı sıra sahte veya tahrif edilmiş çekin ödenmesinden dolayı sorumluluk muhataba ait olacağından, ibraz edilen çekin sahte veya tahrif edilmiş olup olmadığını da kontrol etmesi, devir şekline göre çeki ibraz eden kişinin meşru hamil olup olmadığını tespit etmesi, çekin süresinde ibraz edilip edilmediğini, süresinde ibraz edilmeyen bir çekte düzenleyenin cayma beyanı olup olmadığını araştırması ve çek hesabında tedbir, haciz veya rehin gibi ödeme engeli olup olmadığını da inceleyerek ödeme yapması gerekir.

Son yıllarda teknolojik gelişmelere bağlı olarak elektronik ticaretin yaygınlaşması e-ödeme sistemlerinde de yeni öneri ve düzenlemeleri beraberinde getirmiştir. Kağıt çek ile yapılan ödemelerde yaşanan olumsuz durumların önüne geçilmesi amacıyla, mevzuatta elektronik çekle ilgili düzenlemeler yapılması gündeme gelmiştir. E-çek, kâğıt yerine elektronik dokümanların, açık elle atılan ıslak imzaların yerine de anahtar kriptolu imzaların yer alması şeklinde düzenlenir. E-çek, kağıt çekin dezavantajlarını ortadan kaldıran, daha hızlı ve daha güvenilir bir ödeme aracıdır. Mevzuatta yapılacak değişiklikler ile e-çek kullanımının yaygınlaşması, muhatapın hatalı ödemelerini azaltabileceği gibi, sistemsel alt yapı hazırlanarak dolandırıcılık riskleri de azaltılabilecektir.

KAYNAKÇA

- Ayli, A. (2019). *Çek Hukukunda Muhatabın Yükümlülükleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Ayli, A., & Yardımcıoğlu, D. (2015). Çekte Düzenleme Tarihi ve Önemi. *DEÜHFD*, 16(Özel Sayı 2014), 3195-3239.
- Bahtiyar, M. (2019). *Kıymetli Evrak Hukuku*. Ankara: Beta Yayınları.
- Bilgili, F. (2008). Yargıtay Hukuk Genel Kurulu'nun Bonoda "Ciro Edilemez" Kaydına İlişkin 2007/202 No'lu Kararı Üzerine Bir Değerlendirme. *TBB(78)*, 29-36.
- Bozer, A., & Göle, C. (2017). *Ticari İşletme Hukuku* (4. b.). Ankara.
- Bozer, A., & Göle, C. (2018). *Kıymetli Evrak Hukuku* (8. b.). Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü.
- Can, M. (2015). *Kıymetli Evrak Hukuku* (3. b.). Ankara.
- Çamoğlu, E. (2019). Kambiyo Senetlerinde Borçlunun Defileri (Savunmaları). *BATIDER*, 35(3), 5-38.
- Çöl, H. C. (2004). İleri Tarihli Çeke İlişkin Sorunlar. *AÜHFD*, 53(1-4), 195-220.
- Doğanay, İ. (2004). *Türk Ticaret Kanunu Şerhi* (4. b.). İstanbul: Beta Yayınları.
- Domaniç, H. (1990). *Kıymetli Evrak Hukuku ve Uygulaması TTK Şerhi C.IV*. İstanbul.
- Gençtürk, M. (2011). Çek Kanununda Düzenlenen Yeni Sisteme Göre İleri Tarihli Çekler Üzerine Bir Değerlendirme. *Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, XV(1-2), 120-159.
- Göle, C. (1989). *Çek Hukuku*. Ankara.
- İmregün, O. (2003). *Kıymetli Evrak Hukuku*. İstanbul.
- İnan, N. (1981). *Çek Rizikolarından Doğan Sorumluluk*. Ankara.
- Kalpsüz, T. (1984). Yargıtay 11.Hukuk Dairesinin Çeke İlişkin Kararları, Tartışmalar, I.Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu. Ankara.
- Kalpsüz, T., Erem, F., & Çelebican, G. (1974). *İktisadi ve Hukuki Yönden Çek* (2. b.). Ankara.
- Karayağcın, Y. (1970). *Ticaret Hukuku Dersleri. III.Ticari Senetler (Kambiyo Senetleri)* (4. b.). Ankara.
- Kayar, İ. (2005). *Kıymetli Evrak Hukuku*. Ankara.
- Kendigelen, A. (2019). *Çek Hukuku*. İstanbul: Onikilevha Yayınları.
- Kendigelen, A., & Kırca, İ. (2020). *Kıymetli Evrak Hukuku Genel Esaslar Kambiyo Senetleri* (2 b.). İstanbul: Onikilevha Yayınları.
- Kınacıoğlu, N. (1999). *Kıymetli Evrak Hukuku* (5. b.). Ankara.
- Kırca, İ. (2018). Çek Hesabında Bulunan Paranın Haciz, Rehin veya İhtiyati Tedbir Sebebiyle Ödenemediği Hallerde Banka Kanunen Sorumlu Olduğu Tutarı Ödemekle Yükümlü Müdür? (Yargıtay 11. HD'nin 15.03.2017 Tarih ve E.2016/1304, k. 2017/1532 Sayılı Kararının Değerlendirilmesi. *BATIDER*, 34(2), 23-32.
- Korkut, Ö. (2019). *Çekte Muhatab Bankanın Araştırma-Bildirim Yükümlülüğü ve Hukuki Sorumluluğu*. Adana: Karahan Kitabevi.
- Naneli, Ö. (2018). Türk Hukukunda Mevduat Üzerine Çek Keşide Edilmesi. *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*(12), 537-562.
- Narbay, Ş. (1995). *Çekten Cayma ve Ödeme Yasağı*. İstanbul.
- Narbay, Ş. (2003). Çekte İbraz Sürelerinin Belirlenmesinde Ölçü Alınan "Yer" Kavramına "De Lege Lata" ve "De Lege Ferenda" Çözüm Önerileri. *Bilgi Toplumunda Hukuk*, I, 793-821.

- Narbay, Ş. (2010, Mart). 5941 Sayılı Çek Kanununun Getirdiği Bazı Yenilikler ve Bunların Değerlendirilmesi. *Terazi Hukuk Dergisi*, 65-97.
- Narbay, Ş., & Güney, Z. (2017). 6728 Sayılı Kanunun Çeke İlişkin Hükümlerinin "Çekte Şekil Şartları" Bakımından Değerlendirilmesi. *Terazi Hukuk Dergisi*, 12(126), 42-61.
- Oğuz, S. (2014, Eylül). Zayi Edilen Boş Çek Yapraklarının Mahkeme Trafından İptaline Karar Verilip Verilemeyeceği Üzerine Bazı Düşünceler. *Bankacılar Dergisi*(90), 33-50.
- Özkan, Ö., & Güner, E. (2012). Çekin Tedavüle Sunulması ve Devri. *Akademik Bakış Dergisi*(32), 1-21.
- Özsoy, A. (2020). *Muhatabın Çek Kanunu'na Dayalı Hukuki Sorumluluğu*. İstanbul: Onikilevha Yayınları.
- Özcan, F. (1997). *Kıymetli Evrak Hukuku* (2. b.). Ankara: Turhan Kitabevi.
- Özcan, F. (2019). *Kıymetli Evrak Hukuku* (23 b.). Ankara: Yetkin Yayınları.
- Poroy, R., & Tekinalp, Ü. (2019). *Kıymetli Evrak Hukuku Esasları*. İstanbul: Vedat Kitapçılık.
- Pulaşlı, H. (2019). *Kıymetli Evrak Hukukunun Esasları*. Ankara: Adalet Yayınevi.
- Reisoğlu, S. (2011). *Çek Hukuku*. Ankara.
- Tekil, M. (1997). *Çekte Muhatap Bankanın Hukuki Sorumluluğu*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Türcan, M. (2018). Yargıtay Kararları Işığında Çekte Muhatap Bankanın Hukuki, Sorumluluğu. Gaziantep.
- Ülgen, H., Helvacı, M., Kaya, A., & Nomer Ertan, N. (2019). *Kıymetli Evrak Hukuku* (12 b.). İstanbul: Vedat Kitapçılık.
- Yıldırım, A. H. (2014). Çek Cezası (TTK 783/3). *DEÜHFD*, 6, 3449-3506.
- Yıldırım, A. H. (2017). Türk Hukuku'nda Vadeli Çek (İleri Tarihli Çek) ve Bunun Doğurduğu Sonuçlara İlişkin Bazı Tespitler. *Gazi Üniv. Hukuk Fakültesi Dergisi*, XXI(4), 91-119.